

Arébárétiani

1 ¹naayóbáqá maamin-áíková áupáq wáqe-uraiye. miráitana Ítu Káríqtoma mamá abarokáq pááq uráíye. minnáma Áánûqtuma Ítumma aráátiraiye. Ítuni mayai-wáyúkámá keqtáámá tiráátínana mi-qtátááqá anaaékaqa pááq íniye. wemá keqtááyábá ítama arutaígáae téna tímikaiqtaae. móra kaqtó-nakoma Áánûqtunopake wemá timákáitana kemá Yóáanekaq kukáíye. kemá Ítuni mayaínápóana wemá watáama timá tímikaiye. ²ánibo kemá Yóáanema kemá mi-qtátááqá máqtemma aónatuwe abarokáq Áánûqtun-aama timá kétagaune. mi-kátáámá Ítu Káríqtoqtaba “árainé” kétune. ³náayubi yoraútína-nakoma itaíya-kayukagaraq Áánûqtuni maami-ámúné-áímmá yeráwáqá nónabi tínna éta yeqtábá Áánûqtuma amuqá kémayikaiye. abo mi-kánáámá awaaraq-kánnáábí pááq ínama Áánûqtu “mirá ónúne” tirái-qtataaqa miráinima wemá paá mirá-íniye.

Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkábá watáama agatáíye.

⁴kemá Yóáanema abapaké kaayaq-áyú-wáyúkámá Étia-aukapaq máa-kayukayopaq maan-áímmá kágáyaune. íbêqa Áánûqtuma máíye. naayóbákáráqá máqe-uraiye. anaaékaraq wemá paá maéna wení íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq keráwáqá Áánûqtuma Ítu Káríqtogaraq tímikaaye. abapaké kaayaq-áágógáráqá aúrapaq Áánûqtuni náapaan-abiqtataraq máena yemá Áánûqtuni íráqô-qtataaqa kaayoné-yátáákáráq tímikaae. ⁵Ítu Káríqtoma Áánûqtuni máqten-aimma arupú umá tinnáqíye. wemá pukáipike áqnáabaq itó-urai-naqíye. maa-márábí mú mikákáá anó-naqa máíye. wemá keqtááyábá ákáitana wení naaenápó ketáái kúmiq-yataapike matukáíye. ⁶wemá miráurai-waigoma keqtáámá mamá wenabomá Áánûqtuni anó-monoq-wayukaraa umátíkariqtaae. Ítukaq tágama-yataakaraq akoqnáá-yataakaraq matúq-matuq umá waíno. miráuma waíno. ⁷aónaaro. wemá konnákóní aúkáapi kumínéna kéíye. miráinata máqte-kayukama yeqtúrapike aónainoe. máqte-kayukama wemmá waqtáámmá agaibéta ikákaa-kayukama yegáráq wemmá aónainoe. máqtemma maa-márábí-káyúkama weqtábá yogapómmá éta ibiqá yaránóe. owé. mirá-qtátááqá pááq íniye. ⁸Áánûqtuma uyátarai-

nakoma maará téna: “kenamáa kemá áqnáabakaraq anaaémma kemúne.” téna kétiye. wenamáa Áánûqtuma íbêkaraq naayóbákáráqá anaaékaraq paá máíye. wemá máqtén-akoqnaama matokáíye.

Yóáanema Waayúkagon-Araaqa aónaraiye.

⁹kemá Yóáanema Ítuqtaba keráwáqtí tíbâqune. kegárâq keráwákárâqá ketáámá Ítuni waayúkamunataae. kemá keráwáqtê yagaroqtamá ummaa-yátâáqá tíqa í-kánáámá Áánûqtuni yabíkái-qtataakaraq aménâápâqá máunatae. ániibo ketáámá awé kéeqtaa Ítuqtaba akoqnâá kéunatae. kemá Áánûqtun-aama kéteqa kemá Ítukaq tirummá kámunatapoana yemá kemmá waqmá móra-marukaqa únómmá yaúturaitana áwíqa Páátamoti tíkaraae. ¹⁰uyátarai-nakoni kanaarâqá Aágoma Áánûqtunopake kemmá mamá akoqnâá kéitana tinaaépakema móra-aimma itaúnana akoqnâá umá kaapáúkoraa táayaraiye. ¹¹min-áíková mirá tiráíye: “máqte-qtataaqa aónánama minná wannaabí agamá abapaké kaayaq-áyú áíkuyo-kayukabaq yuwaa. miráuma Ipítiani-marabakaraq Támánabakaraq Págámabakaraq Táiyátáerabakaraq Tááritibakaraq Pírárépiabakaraq Áréórátífabakaraq aúbama agamá yuwaa.” téna tiráíye. ¹²abo náawa kétiyaa téq waéqma aónáúnama kain-ómmá abapaké kaayaq-yáárérâq tágagitaq aónaraune. ¹³ániibo kemá aónáúnama mi-tááregóní aúkáapimma móra-naqa itó-uma máqe-uraiye. wemá ayáqtâáq-unakaqtoma umá aítaupaqa yuyu umárena wenaúkáapimma áwáarara kain-ámúránámá umá yaútú makáíye. ¹⁴aqnótáugoma wayámmá wáqe-uraiye. miráuma tipi-típigoni áyáuraa éna wayá-kónnákáá uráíye. miráitana aúrakoma iragórâá kamá tágaraiye. ¹⁵ániibo aítaukoma tágaguraima miráuma óqtakoma óniq-irabi kamá kawaabába iníkáá uráíye. miráitana áa áyái-waigoma miráuma anó-nomma aúgín-aikaan-aimma tiráíye. ¹⁶wemá abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánurapaqa matokáíye. ániibo mórama tokóru-yakaa-puma téba-tebaq-aama wenóyaupike ku tayaráíye. ániibo wení óíkoma tágama aaqá kain-í-káá uráíye. ¹⁷kemá wemmá aónatuweq wení aítaupi tipaqagég puki-nákórâá uráune. miráitana wemá ayáánuranapo kekâq tinekuyena tiráíye: “emá ikatíq íuwo. kemá áqnáabaq-nakaraq anaaékaq-nakaraq kemúne. ¹⁸kemá aúwarai-naqune. naayóbâqá kemá pukáunamanibo timónaao. kemá aati-aatimá matúq-matuq umá máune. owé. áíta-marupakaraq puígárâqá ketí náápaamma aménâápâqá wáitaq kíma kemá kéyoraune. ¹⁹miráinaa máqtemma kaikâá aónána-yataakoma íbêqo aónána-yataakaraq anaaékaq pááq ínî-qtataaqtabagaraq agayaa. ²⁰abapaké kaayaq-wíyóqá tiyáánurapaq wáitaa aóne mi kain-ómmá abapaké kaayaq-yáárérâq waéqma itaí-áípóana áaimma miráuma wáíye. abapaké kaayaq-wíyóqá minná abapaké kaayaqá áíkuyo-kayukati kaqtó-wayukama Áánûqtunopake maéta abapaké kaayaq-yáárérâq minná abapaké kaayaqá áíkuyo-kayukarare.” téna Ítuma Yóáanemma tiráíye.

watáama Ipítianiq áíkuyo-kayukayatabae.

2 ¹óq-aimma tiráiyē: “Ipítianiq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíková wekák agayaa. abapaké kaayaq-wíyóqá ayáánuranapo yabíkái-naqa wemá abapaké kaayaq-káín-óková yaaregóni aúkáapi uréire kéeq wení amuné-áímmá mirá-uráiyē. ²máqte-qtataariq ónna-aaima aónatuweq akoqnáá-mayaima mayáanama aónaraune. keráwáqá itáíq-itaiq umá yabíyemma káonaune. táí-wayukayabama keráwáqá íkéyikaae. máqtemma mi-káyúkámá maará téta ‘ítuni timáyíkarai-kayukaqtaae’ téta kétémanibo yeráwáqá íma mááe. miráitaa keráwáqá yaímma kéite yetí yáaimma aónatuwaiq yemá paá kaaqaari-wáyúkámá mááe. ³ketíwíqtaba keráwáqá yáqtoreq itó-uma akoqnáá éra íma tíbô karááe. minnáma káonaune. ⁴miráimanibo móra-yataaqa íma íráqóniq kéoe. naayóbáqá tirummá kanaarác íráqóniq umá tímikaamanibo íbêqa ímiye. ⁵naayóbáqá keráwáqá íráqóniq uráámma íbêqa kétéwikatuweq paábaq kóuraae. miráinaq keráwáqá yawéqma naayóbáqá íráqóniq uráániq umá tirummá waeráaro. miráinaq tirummá íma waeráiyaq kemá ketôpaq iréq keráwáqtí ókóni yaaremmá mamá paábaq yuwánúne. ⁶miráimanibo mirán-íráqón-ááímmá keráwápímmá paá wáiyē. Níkorááítini waayúkabimma webómá agayikéwae kéoe. kegáráqá kemá yeqtí yáaiqtaba webómá kágayikaune. ⁷móranakoma aáqa wárainanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétima-yimiye. ‘móra-nakoma ááíqa umá uyátáinaqa kemá min-náqá ayúwáanana matúq-matuq umá máiyataaqa amí-yábíké aáwaqa kemá aménúne. mi-támá Áánûqtuni yópí wáiyē.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóáanemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráiyē:

watáama Támánabaq áíkuyo-kayukayatabae.

⁸“Támánabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíková wekák agayaa. áqnáabaq-nakaraq anaáe-nakaraq naayóbáqá pukáimanibo íbêqa paá máí-nakoma wení amuné-áímmá mirá-uráiyē: ⁹keráwákáqá ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá pááq íma káonaune. ánibo keráwáqá áwáyoq-wayukaraa ommá kétémonaune. miráimanibo keráwáqá taígani-qtataaqa makááe. mi-káyúkama akáyáámá timá tíkáama kéitaune. ánibo mi-káyúkámá mirá kéte. ‘ketáámá Ítíráaeo-wayukataa máunatae.’ téta kétémanibo yemá íma mááe. ímiye. yemá paá Tááqtaani áíkuyo-kayukabike mááe. ¹⁰anaaékaqa tíqa í-yátááqá mayánómma minnáyaba ikatíqa íoro. itáaro. Tááqtaama keráwáqtí aúkáapike yaímma-wayukama ánná yimínímma keráwáqá makáqma aónaniye. miráinaq ummaa-yátááqá tíqa í-kánáámá tiyáaka-kanaabi mayánoe. miráimanibo keráwáqá tirummá amí-yátááqá paá yáqtokaiyana

keráwáqtí puí-kánááráq wínaq kemá anónnáma íráqô-meyamma matúq-matuq umá mái-yataaqa timénúne. ¹¹ ánibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘móra-nakoma ááiqa umá uyátenama yauwéqma puí-kánááráqá wemmá íma mamá táíq íniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma Yóánemma kainapákáá timá ámikaiye. óq-aimma tiráiyē:

watáama Págamabaq áíkuyo-kayukayabatae.

¹² “Págamabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkmá wekák agayao. min-nákmá tokóru-yakaa-puma téba-tebaqa áama yawíqmatama matokái-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye: ¹³ kemá keráwáqtí márûqa káonaune. mi-márúkáká Tááqtaani náápaan-abiqtataraq wáiyē. miráimanibo keráwáqá ketíwíqa yáqtoqma akoqnáá uréq kekáká tirummá kétimeraq kekáká tirummá amíyamma íma aúpáká kéyuwae. móra-naqa Ááqtipaatima keqtábá téwai-nakoma keráwáqté máqe-uraiye. áraimma wemá ketáama wárái-naqiye. ánibo keráwáqtí aúkáapi mi-márúkáká Tááqtaama máítaq Ááqtipaatima ikámôwana pukáiyē. mi-kánááráqá keráwáqá íma anaaé umátíkaraae. ¹⁴ miráimanibo yaímma-yataaqa íma íráqôníq kéoe. keráwápímmá yaímma-wayukama Págamabaqa máeta yemá Péiraama áaimma yáqtoqma akoqnáá kéoe. Péiraani áaimma mirá-uraiye. naayóbáqá wemá Péirakimma aráátiraiye. anaaékaq Péiraakini kaaqaari-áímmá Ítíráaeo-wayukama yiráá téna ‘maníkókák wái-waamma agamá ákûq umákáá-kamma kanaaráq nánoe’ kétena ‘kumari-ááímmá kanaaráq ínoe’ téna kúmiq-yataaqa urááe. ¹⁵ mirá kéowata yaímma keráwápí máe-kayukama Níkorááítin-anna-wayukati táí-wataama ítama akoqnáá kéoe. ¹⁶ miráinaqa keráwáqá tirummá waéráaro. ímo miráinaqa pááqya-kanaabi keráwákáká yénúne. ánibo kemá tokóru-yakaa-puma tóyaupi matokáuna-punapo mi-káyúkáté ááiqa ónúne. ¹⁷ ánibo náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá ítama arutaíno. Aágoma Áánûqtunopake áíkuyo-kayukabaq kétiye. ‘náawabi Tááqtaama uyátáinaqa wemmá mórama wíyôpake aáwaqa aúpák wáimma aménúne. miráinaq kemá móra waayán-óqtámmá aménúne. min-óqtákáká aúgen-awiqa agamaránúne. min-áwíqá íma móra-nakoma aónaniye. min-óqtámmô mayáina-nakoma wenamáa kanaaráq aónaniye.’ téna Aágoma kétima-yimiye.” téna Ítuma óq-aimma Yóáanemma timá ámikaiye.

watáama Táiyátáerabaq áíkuyo-kayukayatabae.

¹⁸ “Táiyátáerabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake min-áíkmá wekák agayao. Áánûqtun áanikoma wenaúrakoma miráuma ira autakáá kéitana títaukoma miráuma óqtakaa óniq-irabi áwáarara karáiyē. mirá-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-

uraiye: ¹⁹keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqá waayúkama tirummá káyimeq máqte-mayaima kaayoné umá mamá yiwáqnaa kéoe. kekáqá itáíq-itaiq umá yabíkáae. kemá káonaune. áqnáabaqa máqte-qtataakon áaimma miráuraamma íráqôniq uráámanibo íbêqa uyátá-maqma íráqôniq kéoe. ²⁰miráimanibo móra-yataaqa íma íráqôniq kéoe. keráwáqá móra-inimma Yéteberimma ayúwáawana keráwáqtê máíye. min-íníkmá ‘amuné-ínímúne’ kétimanibo wemá ketí mayai-wáyúkábímmá kumari-ááímmá waraígáae téna káyiraatena maníkókáq agamá ákûq umákáá-kamma naígáae téna káyiraatiye. mirán-ááímmá minná kaaqaari kétima-yikaiye. ²¹kemá kanáá améq wení kúmiq-yataapike waeraíkáae téq túnnamanibo wení kumari-áuyánámmá yuwánin-aaqa paá kéitena arummá íma waékáíye. ²²ítáaro. kemá aíqa í-yátáákáráq karígáráq min-íníkmá aménúne. ániibo náayuwabi min-íníkmá kumari-ááímmá waré máíya-kayukama yirummá íma waeréta yinaaéma íumakaiyaqa kanaaráq mi-káyúkama anómma yíqa í-yátáákáráq ummaa-yátááqá mórai q umá yemmá yiménúne. ²³máqtemma wení iyápógaraq karínápó yíkamonata puínoe. miráinata máqtemma áíkuyo-kayukama aónainoe. kemá máqte-kayukati yúyánákaráq yirummá yaímma káonaune. ániibo keráwáqá móra-mora-yuti táaiqtaba meyammá timénúne. ²⁴miráimanibo tébakaq-noininaukaqa Táíyátáérabaq máe-kayukayaba kétune. keráwáqá min-íníkmá yiráati-yataaqa íma waréra Tááqtaani arunóbáq máin-aaimma íma ítaraiyamma kemá káqon-ummaa-yataaqa keráwápímmá íma maránúne. ²⁵miráimanibo mi-qtátááqá keráwáqá yáqtoraiyama mitúpáámá kemá yénúna-kanaaraq yáqtoqma akoqnáá umá máero. ²⁶ániibo móra-nakoma ááíqa umá uyátana wemá ketáaimma waqmé wéqéna wení kanaaráqá mó ánatainaqa kemá náápaamma ketibomá tiména mórai q umá wemmá aménana maa-márábí-wáyúkama wenáménáápáq mánoe. ²⁷mútûq-yanapo mara táwéraq púbúyainikaa umá miraráá umá wení akoqnááma wániye. ²⁸miráinaqa kemá nokáapaq-wiyoaq anón-akoqnaakoni awaaméqá aménúne. ²⁹náawabi ááqá wáinanama maamin-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.

watáama Tááritibaq áíkuyo-kayukayabatae.

3 ¹Tááritibaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkmá wekáq agayaa. min-nákmá abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-wiyókáráq kématorena wení amuné-áímmá mirá-uraiye. keráwáqtí máqte-qtataariq on-ááímmá káonatuwaune. keráwáqtábámá yemá maará téta kéte. ‘maamin-áíkúyó-káyúkáráqá matúq-matuq í-yátááqá wáíye.’ téta miráimanibo ímiye. keráwáqá pukuráae. ²keráwáqá itó éra tú wai-yátááqá yúwáaro. keráwáqtí máqten-aaimma paá wáena puíníqtaboa keráwáqá mamá

akoqnáá oro. máqte-qtataaqa keráwáqá miráuraamma ketí Áánûqtun-aurakaqa móra arupú-yataariq owaq íaonaraune. ³naayóbáqa maamin átê-wataama ítama yáqtokaiyama minnáyaba tirummá waéqma kéitera yabíqma akoqnáá oro. ániibo íma itó éqa miráuma moyá-nákóráá umá kemá yennamá keráwáqá mi-kánáámá ítimonano. ⁴Tááritibaq keráwáqá yaímma-wayukama yíkaraamanibo yeráwáqtí unáákáqtóma kúmiq-yataaqtaba paí íma auqyíkaraiye. yemá mi-káyúkama kanaaráq mayánôpoata waayán-únákáqptomá mamaréta ketê uréire ínoe. ⁵ániibo náawabi ááíqa umá uyátainaaqa min-nákómá waayán-únákáqptomá umákanune. miráinaq matúq-matuq í-áwíq-wánnáábíkémá wenáwíqa íma yawígágyunone. ímiye. ketibon aúrakaqa wenáwíqa múte yauyéq Áánûqtuni kaqtó-wayukati aúbákáráq áwíqa múte yauyónúne. ⁶náawabi aáqa wáinanama maan-áímmá Aágoma áíkuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutafno.” téna Ítuma Yóáanemma timá ámikáíye. óq-aimma tiráíye:

watáama Pírárépiabaq áíkuyo-kayukayatabae.

⁷“Pírárépiabaq áíkuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánûqtunopake maan-áíkmá wekáq agayaa. aokaq-náqá árain-aai-naqa kíma Tébitin-annayaba yokáíye. mi-náápaákáráq oqtamá ítuwaanana móra-nakoma íma keqnáámmá aúyaqmaraniye. ániibo oqtamá aúyaqmaraanana móra-nakoma keqnáámmá íma ítuwaniye. min-aókáq árain-aai-nakoni amuné-áímmá mirá-uraiye. ⁸máqten-aaimma keráwáqá miráomma kemá káonatuwaune. ániibo keráwáqá aónaaro. keráwáqtí túbáqá kemá oqtamá makáunana ítuwe wáimma móra-nakoma kanaaráq íma aúyaraniye. kemá káonaune. keráwápímmá pááqyamma akoqnááma wáitaq ketáama kéware ketíwíqa íma kéwakaraae. ⁹miráimanibo Tááqtaani áíkuyo-kayukabikemma yemá mirá kéte. ‘ketáámá Ítíráaeo-wayukamune’ kétémanibo íma máeta ítáaro. kemá mi-káyúkámá mamá keráwáqtí títaupi yiraayutaúmmá má-ayikaanata kemá keráwáqtábá tíkáanna aónano. ¹⁰máqte-marabi-kayukama makáqma móra aíqa í-kánáámá maa-márábáq yíniye. keráwáqá ketáama yáqtoqma yaákare tiwé uráápoaq mi aíqa í-kánáábímmá kemá yayáa tikánúne. ¹¹kemá pááqya-kanaabi keráwákáqá yenúne. keráwáqá matoráiya-qtataaqa yáqtoqma akoqnáá oro. móra-nakoma keráwáqtí íráqô-meyamma paábaq matuwaíyábá yáqtoqma akoqnáá oro. ¹²ániibo móra-nakoma ááíqa umá uyátainaaqa kemá wemmá mamá ketí Áánûqtuni aokaq-nákóní arúkáá umá itó-umakaanana aokaq-náúkémá íma yáubatuwena keqnáámmá máápaqa kóiniye. wekáqá ketí Áánûqtun-awíqa agamaréq ketiboní márúkoni áwíqa agamaránúne. mi-márúkón áwíqa aúge-maruqa Yérútááre. mi-márúkómá ketí Áánûqtunopake kumínímma wení márúkake yuwéna ketí aúge-tiwikote kumíniye. ¹³ániibo náawabi aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma

áikuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemmma timá ámikaiye. Ítuma óq-aimma tiráiyē:

watáama Áréórátíabaq áikuyo-kayukayabatae.

14 “Áréórátíabaq áikuyo-kayukati kaqtó-nakoma Áánúqtunopake maan-áikómá wekák min-nákómá árain-aikon áaimma máena Áánúqtukaq itáíq-itaiq umá yáqtorena wemá Áánúqtuma máqte-qtataaqa tarôq urái-waigoni áaimma máiyē. min-nákóní amuné-áímmá keráwáqtôpaq mirá-uraiye: 15 keráwáqá máqte-qtataariq on-ááímmá kemá káonatuwaune. keráwáqá íma yaugikáá kéeq iraráá kégeq ímá kéoe. yaímma-wayukama yaugikáá o-káyúkámá keqtábá yúyánámmá kétaamanibo yemá kemmá tiwéqtáma kéyuwaawana minnágoma íma kárutaiye. yaímma káqo-kayukama kokoq umá Aokaq-Áágóqtábá kéiteta ketáaimma kéwaraae. minná íráqône. miráimanibo keráwáqá aúkámakaariq umá máa-yuma ôriq umá táígoniq kéoe. keqtábá itáíq-itaiq kéunataae kétémanibo keráwáqá Aokaq-Áágómmá márute awéqtama kéyuweq ketáaimma íkewaraae. kemá keráwáqá kokoq kéeraq Aokaq-Áágóqtábá kéitera q ketáaimma waraígáae téq kéténe. 16 miráimanibo keqtábá keráwáqá ira-úrámá íma kégeq yaugiqá íma kéumagoe. keráwáqá paá pááqyamma iraráá kégaapoq ketóyaupike wiráátima wirakánáá kéune. 17 keráwáqá maará téq kéte. ‘ketáámá netuqyaan-ótámmá maréqtaa máqte-qtataaqa netuqyaa makáunatae. ketáámá móra-yataaqtabama íma aqtóráríq kéunatae.’ kétémanibo keráwáqá táí-yataapi mááe. keráwáqá áwáyoq-wayukama maéq túramma karopágitaq tiwapáá mááe. miráitaq kenamááríq maami-qtátááqá íma kanaaráq káonaae. 18 miráitaq maami-túyánámmá keráwáqá kétémunne. oótamma mamá íráqôniq ínétama paá agamá táwî-aayapaqa apibí kéumatuwai-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá móra-yataaqtabama íma tikánoe. tigaemá tiwaapááyaba waayán-únákáqtómá íma kúmiq-yataako paí auráinaq keqtôpake máyáaro. keráwáqti karopáiyábá atóba-i-yataaqa keqtôpake máyáaro. mayéqa keráwáqá kanaaráq aónanoe. 19 kemá mi-káyúkámá tikáimma yútiqa yímíqma anaaékaqa akoqnáá auránóe. kéqokeq-yaaimma mamá kárutayikaune. miráinaq keráwáqá tiyáátamma kuyéraq tirummá waéráaro. 20 ítáaro. kemá oqtaráqá itó-uma pagé-page kéténe. náawabi ketáá iténa oqtamá ítikainaqa wení naaúpaq wenôpaq uyábéma wetê nanúne. wetê aáwaqa naanana wemá ketê nániye. 21 ánibo náawabi ááiqa umá uyátainaqa wemmá timá áménana wemá ketê ketí náápaan-abiqtataraq maraq maína móraiq umá naayóbáqá kemá ááiqa umá uyátámatuweq ketiboní náápaan-abiqtataraq wetê maraq máqe-uraune. 22 náawabi Aáqa wáinanama maamin-áímmá Aágoma áikuyo-kayukabaq tin-áímmá ítama arutaíno.” téna Ítuma Yóáanemmma kainapákáá timá ámikaiye.

Áánûqtuni márûkaq wenáwîqa múte yaútaae.

4 ¹ minnáma ánatagitana kemá Yóáanema aónáúnama oqtamá ítuwe Áánûqtuni márûkaq wáqe-uraiye. mimórá-áágómá kaapáúkaa kabámaraitaq itaúnama timá tímikaiye: “maakák uyuwo. anaaékaq pááq-ino-qtataaqa arááatenune.” téna tiráiyé. ² páátákáá Aágoma Áánûqtunopake ketê máqe-uraimma Áánûqtuni márûqa aónáúnama mórana náápaan-abiqtatama wáqe-uraitana móra-naqa mikák maraq máqe-uraiye. ³ min-nákómá maraq máqe-uraimma aónáúnana miráuma kawaa-óqtákáá umá karogaromá tágaguraiye. móra-aabotayakoma wení náápaan-abiqtataraga ikúyakaraitaq aónáúnama miráuma yaayána-oqtakora umá tágaguraiye. ⁴ miráuma móra-wayuka umá abapaké kaayaqté-kaayaqte náápaan-abiqtatagoma anó-naapaan-abiqtatagoni amakaqá yaúturaitana min-ábíqtátáráqá anó-kayukama móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama mikák-maraq máqe-uraae. min anó-kayukama Áánûqtuma kéwaraa-kayukama kawáá kéoe. yeráwáqá waayán-únákáqtómá umátoreta áwáarara kai-kámóqá yiqnókáqá kúbeqtokaae. ⁵ anón-abiqtatarake aabayú yóráitana áama kétitana wíyôn-aama tiráiyé. anón-abiqtatagoni aúbáqá abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaawana kainíkáá kéeta wáqe-uraae. mi abapaké kaayaq-ómmá kúraqtokaama yetáaimma abapaké kaayaqá aágoma Áánûqtunopake wáiyé. ⁶ anó-naapaan-abiqtatagoni aúbáqá móra-yataaqa wáqe-uraimma miráuma anó-kayukama kaapókáá umá tágaguraiye.

ánibo anó-naapaan-abiqtatagoni aúkápimma kaayaqté-kaayaqte-kamma maéwae kéo-kamma máqe-uraae. yeqtí yúrakoma netuqyaa wáena yóiparaa yinaaépaqa yawááq-uraiye. ⁷ áqnáabaq maéwae kéo-kamma áwáábiq anó-putiraa (arááyane) uráiyé. anaaé maéwae kéo-kamma miráuma awaiq-púrúmákáákóráá uráiyé. mamá mikák maéwae kéo-kamma miráuma waayúka óíkaa uráiyé. mamá írêq-kamma akikígómá arabèna uréire iníkáá uráiyé. ⁸ mi kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma máqtemma móra-mora-waigoma abapaké móra yááyamma wáqe-uraiye. miráuraitana netuqyaa-yúrámá yúbaqa yirunóbáq amegaarác yawááq-uraiye. ánibo wágáágaraq nokáakaraqa maará téta tíq-tiq kéoe:

“aokaré. aokaré. aokaré.

uyátárain-Aanuqtuma máqten-akoqnaama yokáimma naayóbáqá wemá máqe-uraimma íbèqa máena anaaékaqa íniye.”

téta yemá í-aageta mirá kéte. ⁹ mi maéwae kéo-kamma yemá Áánûqtukaq náápaan-abiqtataraq yaaguyabí-yataaqtaba wení tágama-yataaqtaba téta wemmá matúq-matuq umá mái-nakoma “tíkáiyé” tirááe. ¹⁰ ánibo maéwae kéo-kamma maará téta móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama matúq-matuq mái-Aanuqtuma náápaan-abiqtataraq wenaúbáq tipaké

agég mimórá táoqa yeqtí áwáarara kai-kámóqá náápaan-abiqtatagon aúbáq kéiyaabotuweta maará téta kéte:

1! “ketáái uyátárána-nako! ketáái Áánûqtuo!

ení aúyánánápó máqte-qtataaqa tarôq uráánae.

máqte-qtataaqa emá tarôq uráanaboana tágama-yataakaraq

yaaguyabí-yataakaraqa akoqnáágararaq emá kanaaráq mayánóne.”

maará téta tiráae.

móra aúba-wannaama aúyaqmakaawana Yóáanema aónaraiye.

5 ¹ánibo ayáánurapaqa Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq maraq máin-aukapaqa aónáúnana móra aúba-wannaama wáqe-uraiye. mi-kánnáágóni arunóbáqá amegaarákáráqá agamatán-áímmá wáqe-uraiye. ánibo abapaké kaayaq-áráátá-káwéqá minnánapo arááparaiye. ²ánibo móra akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake anókaq ááyama téna tiráiyé: “náawaq íráqô-naqa máenawaq kanaráq maa-kánnáámá maténa káwékomma aukáqma agatáníyô?” téna Áánûqtunopake kaqtô-nakoma tiráiyé. ³miráimanibo mórama Áánûqtuni márûkake-nakowabi mórama maa-márábíké-nákówábi mara-áménáápáké-nákómá íma kanaaráq maami-kánnáámá agatétabi yorautíniye. ⁴abáá ománibo móra-nakoma íráqô-naqa kanaaráq máimma íaonaraapoana móra-nakoma mi-kánnáámá íma kanaaráq agaténa yoráutaiye. minnáyaba kemá tirummá itaq ibiqá yakáune. ⁵ánibo móra-wayuka kaayaqté-kaayaqte anó-kayukabike kemmá timá tímikaiye: “emá íma ibiqá yaraao. ítáaro. móra-nakoma Yútaa-wayukabike áwáábiq-putiraa umá (arááyane) ááiqqa uyátáraiye. wemá Tébitin-annabike áai-nare. wemá wenamá káwéqa aukátuwena maami-kánnáámá agatáníye.” téna móra anó-nakoma Ítuqtaba kemmá timá tímikaiye.

Yóáanema tip-típi-araaqa aónaraiye.

⁶náápaan-abiqtatagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma aúkáapimma anó-kayukagaraq mórama tipi-típi-araaqa aónaraune. ikámaraawana púinikaa umá íto-uma máqe-uraiye. mi-típí-típí-áráákómá aqnókáq abapaké kaayaq-áwáyáámmá waéna abapaké kaayaq-áurámmá wáqe-uraiye. minnáma yetáaimma abapaké kaayaq-áágómá Áánûqtunopake máqte-marabaq timáyíkaraiye. ⁷wemá náápaan-abiqtataraq uyáyoqmema uténa min-nákóma mibáq maraq máin-ayaanurapake mi-kánnáámá matáiyé. ⁸wemá maami-kánnáámá maténa kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq tipi-típi-araakoni aúbáq yipaq agoaq aónaraune. máqtemma anó-kayukama móra-mora-yuma imá yawáámma matoréta móra kugáiqma áwáarara kain-óqtákáá matokááe. ánibo kugáiqma-yataapimma átê-akuq-umuma ógikaiye. yetáaimma Áánûqtuni

aokaq-wáyúkátí nunamummá wáiyē. 9 ániḃo yemá aúgen-ima maará téta tirááe:

“emá íráqô-naqa kanaaráq máanaboana maami-kánnáámá kanaaráq mayé káwéqa aukáqtuwanone.

yé ikámôwaa pukáane.

keqtáá ení naenápó meyaníq uráanae.

waayúkama máqten-annabike máqten-aaipike máqten-aukaq-yugaraq máqte-marukake-kayukama

10 emá mamá yemmá ketáái Áánúqtuni anó-monoq-wayukama aúqyíkaraanama maa-márábí yabi ínoe.”

téta tirááe.

tipi-típi-araakon áwíqa máqtemma múte yaguyakáae.

11 kemá Yóáanema keqnáámmá aónáúnama maéwae kéo-kamma móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte-wayukagaraq taígani kegéba ayuraa kaqtó-wayukagaraq Áánúqtunopake náápaan-abiqtatama ikúma yaútureta yáama ítaraune. 12 yemá ááyama anókaq téta tirááe:

“maa-típi-típi-áráaqá naayóbáqá ikámôwana pukáimma wemá kanaaráq akoqnááma mayéna máqten-iraqo-qtataaqa mayéna itaí-yátáaqá mayéna náápaamma mayéna yaagumá mayéna tágama-yataaqa mayéna aúgau mayéna wemá kanaaráq mayániye.”

téta tirááe. 13 ániḃo kemá Yóáane máqte-qtataaqa Áánúqtuma tarôq urái-qtataakoni yáama ítaraunama máqte-qtataaqa Áánúqtuni márúkaq wái-qtataaqa maa-márábí wái-qtataaqa mara-áménáápáq wái-qtataaqa únópí wái-qtataaqa máqte-qtataaqa máqten-aukapaq máqten-aukapakoni arunóbákáráq wái-qtataakoma itaúnata maará téta tirááe:

“náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakokaq tipi-típi-araakote kenákáráq ketáámá túgau aqmá ketáámá yaagumá kémauna kenákátí tágama-yataaqtataba kenákátí akoqnáá-yataaqtabagaraq matúq-matuq umá kétunatae.”

téta máqtemma tirááe. 14 miráinata kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kamma maará tirááe: “áraimma waíno.” tíyata móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukama yipaq agéta Áánúqtuyaa Ítuma yenákáráq nunamummá kéteta yenákátí yíwíqa múte yaútae.

tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké móra-kaweqa yamá aráápamaraan-aba-wannaama aukákaiye.

6 1 kemá Yóáane aónáúnana tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-kannaama maténa áqnáabaq móra-kaweqa aukákaiye. aukáitaq itaúnama kaayaqté-kaayaqte máqe-urai-kapike móra-maqe-urai-kakoma aamá ti-wáíqómá wíyôn-aaraa téna tiráaiye: “maabáq

iyo.”² titaq keqnaámmá aónáúnama waayán-ótímá móra-naqa min-óti ámúraaq aónaraune. min-óti ámúraaq mái-nakoma imá matóráitata móra uyátáni-kamoqa ámikaamma miráuma móra-nakoma ááiqa umá uyátarai-naqa améwaokaa-kamoqa ámikaae. miráitana wemá ááiqaq kóurena netuqyaan-ááiqa umá uyátaniye. ³ánibo tipi-tipí-araakoma mikáké kaayaq-káwéqá aukáitaq itaúnana anaaé máqe-urai-kama ááyama tiráiyé: “maabáq iyo.” titaq ⁴aónáúnana káqomma karogaron-ótímá imaamu-wámá páaq uráiyé. miráitana móra-naqa ámúraaq mái-nakoma wemá akoqnáama maténa maa-marábí-káyúkátí kaayoné-yátááqá paábaq matuwáinata yegaráqá káqo-kayukama yíkaminoe. miráinata wemmá ááiqa í-tókórú-yákáá-púmá ámikaae. ⁵ánibo tipi-tipí-araakoma kaumo-káwéqá yamá aráápamata-kannaama aukáqtúwáitaq itaúnana mamá mikáq máqe-urai-kama ááyama tiráiyé: “maabáq iyo” titaq keqnaámmá aónáúnama abuqtán-óti ámúraaq mái-nakoma móra yainá-yátááqá (tikérima) ayáápi matokáiyé. ⁶ánibo kemá itaúnama maéwae kéo-kakon aúkáapike móra-aikoma aamá téna maará-tiraiye: “móra kamáábauma móra-taoq-meyanawíqa kéaae. móra kaatopébauma móra-taoq-meyanawíqa kéaae. abo matawékaraq wááéni-nomma íma táwíq oro.” téna matawékaraq wááéni-nomma Áánûqtukaq amí-yátááriq umá ámenibo “íma táwíq oro” tiráiyé.

⁷tipi-tipí-araakoma kaayaqté-kaayaqte-kaweqa min-áúbá-wánnaráq aráápamatama aukátúwáitaq itaúnana írêq-maewae-keo-kamma ááyama tiráiyé: “maabáq iyo.” titaq keqnaámmá ⁸aónáúnama eqábu-otima min-óti ámúraaq mái-nakoni áwíqa “puí-yátááqá” téta ááyaraawaq aónaraune. ániibo anaaé waqmé “aítabaq” pukáa-kayukati márûpaq iráiyé. yenákámá “puí-yátááqá aítabakaraq” náápaamma mamá aarawaamá máqte-marabake kaayaqté-kaayaqtepike móra-aayapaq-wayukama yíkaminoe. yeráwáqá tokóru-yakaa-punapo puyéta yáama kéyainata puyéta karímá kémayeta puyéta marabín-ábááq-wámmá yíkamma puínoe. ⁹tipi-tipí-araakoma móra-tiyaapaq-kaweqa yamá aráápamata-kannaama aukátúwáitaq aónáúnama yaímma pukáa-kayukati yimammá aónáúnata Áánûqtukaq amí-yátááq-yááréráqá aménáápáqá máqe-uraae. naayóbáqá mi-káyúkámá Áánûqtun-aama yáqtoqma akoqnáá uréta timáe uréire kéowata namuro-wáyúkámá yíkamowata pukááne. ¹⁰min-ímákómá yááyama anókaq tirááe: “uyátaráana-nako, aokaq abo árai-naqa é máane. ániibo náaraq umá kanaaq yáwínaaq maa-marábí káyúkama mamá yainé tíkakaa-waigoni anónnáma yemmá ánná yimínónó?” téta tirááe. ¹¹ánibo máqtemma ayáqtááqa waayán-únákáqtómá kéyimena maará téna timá yímikaiye: “keráwáqá pááqya-kanaama aagaaro. anaaékaqa keráwáqti namuro-wáyúkámá keráwáqti móra-mayai-wayukagaraq tîbâqawaayugaraq yíkamowata pukáániq mórai q umá tîkamowaq keráwáqá pukááe. anaaékaqa yeráwáqá yoráuma kanaaráq ánatagiyana namuro-wáyúkámá yeráwáqti anónnáma mayánoe.

¹² ániibo tipi-típi-araakoma abapaké móra-kaweqa yamé aráápamata-kannaama aukáqtúwáita keqnáámmá aónáúnama maa-márábímmá anó-maruma yuráiyee. ániibo aabaúgómá mamá waéqma abutámmá aúqma naayó-tópóqón-únákáá uráiyee. ániibo wiyòkoma mamá karogaromá auréna naaegóráá uráiyee. ¹³ ániibo aabayákákémá wiyóqá yaráqmena marabí kuturáama miráuma kaben arammá ábu íkaraitana uwáágoma yoqmá arari umátúwáinikaa umá arammá marabí kuturááe. ¹⁴ aabayákógáráq ánatama yuwiqá yawátáma útínikaa umá útúmena kóuraiye. ániibo máqtemma anugógáráq únópí máqten-aukapaq yaúturai-marukogaraq arari umá yarákááe. ¹⁵ maa-márábí anómma yabíkáa-wayukama anó-kamaani-kayukagaraq áaiq-wayukati kawáá-wáyúkágáráq oótamma netuqyaa makáa-kayukagaraq yíwíqa wái-kayukagaraq kaqtó-mayai mayáa-kayukama ápéqa íma mayéta ápéqa mayéta o-káyúkágáráq muríánóbáq abo anón-anugoni óqtan-ainobaq máqtemma aúpáq aúyokaae. ¹⁶ ániibo anón-anugoraq anón-oqtakokaq kááyeta maará-tiraae: “mapámera tímúraataa ya yawááq éra áúgugu umátíkáaro! anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoni aúrakaqtaba tipi-típi-araakoni áyaqtaba áúgugu umátíkáaro! ¹⁷yenákátí anó-yiyamma yínna-taoqa íbêqa pááq kéipoata náawaq kanaarác itó-uma akoqnáá kéena minnágoma uyátaniyo?” téta tirááe.

Ítiráaeobake netuqyaa-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

7 ¹ minnáma ánatagitaq aónáúnama kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-wayukama maa-márágóní téba-tebaq itó-uraae. yemá maa-márágóní kaayaqté-kaayaqte-aayakaq yáqtoakaama móra maa-máráwábi únónábi yaawábi uwáá yoqmá íma matuwániye. ² ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakomma aónáúnana aabaúmá utain-áúkápáké iráiyee. matúq-matuq umá mái-Aanuqtuma wení awaaméqá mamé iráimma wemá anókaq ááyama kaayaqté-kaayaqtema Áánûqtunopake kaqtó-wayukama akoqnáama matéta maa-márágáráq únókáráq mamá táiq ínéta o-yúyábá téna ³ wé mirá-tiraiye: “keráwáqá kabe-kabe umá maa-máráwábi únónábi yaayúrabi íma mamá táiq oro. áqnáabaq ketáái Áánûqtuni mayai-wáyúkátí yúwáayakaq awaaméq-yátááriq umá yikánúnatae.” téna tiráiyee. ⁴ ániibo kemá itaúnata aarawaamá awaaméqá máyáamma yoraútówaq ítaraune. miráuma Ítiráaeo-wayukabike máqten-annabike netuqyaa-káyúkáráq (144,000) awaaméqá makááe. ⁵ miráitana Yútaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Arúbenin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Káátin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁶ Áátan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Náábatarin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Manáátaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) ⁷ Tímionin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Aríbaen-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Íqtakaan-annabikema netuqyaa-káyúkámá

(12,000) ⁸ Tébirunin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Yótêbin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) Péqtiaamaanin-annabikema netuqyaa-káyúkámá (12,000) máqtemma mi-káyúkámá Áánûqtuni awaaméqá matááe.

netuqyaa-káyúkámá Áánûqtun anaaé wakááe.

⁹ minnáma ánatagitana keqnáammá aónáúnama netuqyaamma aarawaamá áíkutaama móra-nakoma yemá kanaaraq íma yorautíniye. máqtemma mi-nóínín-aúkáká máqte-marabakema ókon-okon-augaraq máqten-aipike-kayukama máqe-uraae. yemá máqtemma anó-naapaan-abiqtatagon-aubaqa tipi-típi-araakon-aubaqa itó-uraae. yemá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umáreta iyáápimma kóbén ánáaraa-qtataaqa matoréta máqe-uraae. ¹⁰ yemá anókaq ááyama téta tirááe: “ketáái Áánûqtuma anó-naapaan-abiqtataraq máitana tipi-típi-araakoma yenákáraké keqtáá yauwéqma tiwiraí-yátááqá kéíye.” téta tirááe. ¹¹ ánibo máqtemma Áánûqtunopake kaqtó-wayukama náapaan-abiqtataraq yaútûmareta móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakaraq ikúma yaútûraae. náapaan-abiqtataraq yipaq agéta Áánûqtukaq nunamummá maará téta tirááe:

¹² “áraíne. mirá waíno.

ketáái Áánûqtuqtaba aúgaugaraq timukáráq matúq-matuq umá kémarauatae.

wenaúyánápi kéitaiipoaqtae wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

wemmá mútûq-yaaguyabi-yataaqa áméro.

máqten-akoqnaagon áaimma máena wenáwîqa matúq-matuq umá yauyónúnatae.

áraiqtabae. minnáma waíno.”

téta tirááe.

íbêqa min-ánná-wáyúkátí yíqa í-yátááqá ánatagiye.

¹³ ánibo mórama anó-nakoma timá tímikaimma: “mi-káyúkámá ayáqtááqa waayán-únákáqtómá umátokaamma yemá náayubiyo? ánibo yemá náan-aukapakenaq irááo?” titaq ¹⁴ kemá yuwéqma maará téq timá ámikaune: “ketí anóko, enamáárîq emá káonaane.” túnana wemá timá tímikaiye: “yemá mamin-ánnámá aíqa í-kánáábíké anómma yútiq-yataaqa mayéta ummaa-yátááqá matááe. ánibo yemá tipi-típi-araakoni naeráké yeqtí unáákáqtómá tete uráawana yeqtí unáákáqtógoma waayámmá aúkáiye.

¹⁵ miráipoata yemá Áánûqtuni náapaan-abiqtatagoni aúbáqá itó kéoe. ánibo wágááwa nokáamma wení aokaq-náúpáqá wekákáq nunamummá kéitaae.

miráitana Áánûqtuma náápaan-abiqtataraq máena wemámáárîq
yemmá mayi yuwániye.

¹⁶ miráinata yemmá ókaraq yáama íma yéna keqnáámmá nonáá
íyikena ínoe.

ánibo aaqá íma kautéta móra-yataakoma yúraqa íma amanna
kuyikániye.

¹⁷ tipi-típi-araakoma náápaan aúkáapi mái-nakoma yeqtí kawáá-náqá
mániye.

wemá poqnommá wáinabaq yiwíqme wínata nokópíké aúwaraimma
mayánoe.

miráiyana Áánûqtuma wenamáárîq yúrapike máqte-yiqnuma
ayúnikaniye.”

téna anó-nakoma timá tímikaiye.

**tipi-típi-araaqa Ítuma abapaké kaayaq-káwéqá
yamáta-kannaama aukákáiyé.**

8 ¹ tipi-típi-araakoma abapaké kaayaq-káwéqá yamá aráápamata-
kannaama aukáqtúwáitanama mikáké Áánûqtuni márûpaq
pááqyamma ayáqtáá-kanaama íma aamá pááq uráiyé. ² kemá Yóáane
aónáúnata abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtun aúbáq abapaké
kaayaq-wéróq-ánámá yímikaae.

³ ánibo káqomma Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-
yátááqá ámê-qaaregoni waaqókáq ya itó-uraiye. wemá áwáarara
kai-yáwáámmá íraqôn-akuqa í-yátááqá matokáiyé. yemá íraqô-kuyumma
í-kánámá ámikaamma Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí nunamummá
mamá yorupamá náápaan-abiqtataraq maraq mái-nakoni aúbáq
áwáarara kain-óqtá-tááréráq agamá ákûq umákanena uráiyé. ⁴ ánibo
íraqô-kuyun í-kánágóní úmûkogaraq Áánûqtuni aokaq-ááráwáátí
nunamukógáráq yanaa uténa Áánûqtun-aubake kaqtó-nakoni ayáápike
yuwéta Áánûqtunopaq yanaa utarááye. ⁵ mi-káqtó-nákómá íraqôn-
aku-kana-taapeqa maténa Áánûqtukaq agamá ákûq umákai-irabike
iráámma kúrakena mi-táápápímmá maqmá ógiqmarena maa-márábí
iyaabótúwáitana kukáiyé. iyaabótúwáitana wíyôn-aama téna áa
kááyaitana abayú kéyoraitana márûma yokáiyé.

**kaayaqté-kaayaqte Áánûqtunopake kaqtó-
nakoma werôq-anabike werôqa yurááe.**

⁶ abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake abapaké kaayaq-
wéróq-ánámá matóráama werôqa yínéta mamá yokaa urááe. ⁷ ánibo
áqnáabaq móra-kaqto-nakoma wení werôqa yitana kaágáráq iragógáráq
naaégáráq marabí iyaabótúwáawana kuqturááe. máqte-tama kaumo-
áúkápáq móra-aayapaq iragómá kágitana máqten-aapepaaqa iragómá

karáiyē. ⁸ anaaékaq-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitata anón-anuma iramá kainíkáá umá iyaabótúwáawana únópí kukéta kaumo-áúkápáq móra-aukapaqa waéqma naaemá aúkáiyē. ⁹ únópí máqten-auwaraiq-kamma máimma kaumo ánnáiq owana móra-annama pukurááē. únópí-káárégómá kaumo ánnáiq owana móra-unopi-kaare-annama mamá yokíkuraiye. ¹⁰ má mikáq-káqtó-nákómá wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana mórama wiyókómá iraráá kamá ómmá kúraqmena wiyôpake marabí kukéta máqte-nokoma kaumo ánnáiq owana móra-anna-nopikaraq poqnopíkáráq kuturáiyē. ¹¹ wiyóqá wiyôpake yaráqmena kúmí-waigon áwíqa “aabígaraq-irae.” minnágón-aaimma nopí kukétaaboata ikaaqa kėtiye. kaumo ánnáiq owana móra-anna-nomma waéqma ikaaqa-ánnáiq urétaaboata netuqyaammá mi-nómmá yaqnaa-káyúkámá pukááē. ¹² ánibo káqo-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana aabaúmá wiyômma máqtemma wiyóqá mamá kaumo ánnáiq owana móra-annaiq mirá-uraaē. móra-aukapaq aabaúgaráq móra-aukapaq wiyôkaraq máqte-wiyokogaraq móra-aukapaq kumayuqá aúkááē. miráitana wágáá-kanaagaraq nokáa-kanaama kaumo-kánáábíkē móra-aayapaq íma tágaraiye. ¹³ miráimma ánatagitaq kemá aónáúnana mórama anón-akikigoma méyábáq aabayákáq arabéna uréire uráiyē. miráitaq itáúnana anókaq ááyama tiráiyē: “tirunô. tirunô. maa-márábi máa-noinin-aukaqa tirummá mayikáune. miráitata káqomma kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake yeqtí werôq-anabike werôqa yónáae temmá anómma yútiq-yataaqa aarawaabí pááq íniye.” téna anókaq ááyama tiráiyē.

**óqa kaumo-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake
yeqtí werôq-anabike werôqa yurááē.**

9 ¹ móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yitana mórama wiyókómá wiyôpake yuwéna marabí kukáitaq aónaraune. ánibo áitabaq abéyúmmá íma wáiq kíma ámikaae. ² miráitana wemá min-áitábáq ítuwaitana úmûmma utaimmá anón-iragoni úmûkaa utaráiyē. min-áitánóbákē utain-úmúkómá abaúgaráq uwáágokaraq mamá kumayuqá aúkááē. ³ netuqyaa-táí-wámmá pítaaqqa min-úmúpíkē yuwéta marabí kukááē. miráitata yemá akoqnááma matáama miráuma uwabaaikóní akoqnáaraq umá matááē. ⁴ ánibo yemá maará téta aamá matááē: “karaatatááqá íma namá ánatera máqte-qtataaqa maa-márábi karútaina-yataarabi yaamé íma namá ánataaro. miráimanibo mi-káyúkámá yúwáayakaq Áánûqtuni awaaméq-yátááqá íma matáiya-kayukama yenamáa yúpuyoro. ⁵ maa-káyúkámá yíqa í-yátááqá móra-tiyaapaq-wiyokon-arupi yimínômanibo yemmá íma yíkamma púyoro.” téna maan-áimmmá matááē. ánibo mikákómá waayúkama anómma yíqa yímikaimma miráuma uwabaaikómá

yúputata yíqtaba oníkáá uráiyē. ⁶mi-kánááráqá waayúkama puíáqqtábá abáá-inomanibo íaonanoē. mi-kánááráqá áraimma puí-yátááqqtábá ôriq umá yikánimanibo puí-yátáákómá yeqtôpake péqmare kóiniye. ⁷kemá mi-pítááqá aónáúnama oótigoma ááiqá ínēna yokaa iníkáá urááē. yeqtí yiqnókómá áwáarara kain-ôqtákáá-kámóqá urááē. yóikoma miráuma waayúka óíkaa uráiyē. ⁸yiqnótáugoma ayáqqtááqa miráuma aarati yiqnótáuraa uráiyē. ánibo yíwáyaakoma miráuma anón-awaabiq-putigoni (arááyane) áwáyaakaa uráiyē. ⁹yíqtaaraqa aakaqá akoqnáá umá (káápaaraa) kúberaawana yaáyákoma miráuma netuqyaan-áyárémmá oótigoma kúma ááikaq yabitimáena kéwitana kabámínikaa umá wenáama anókariq uráiyē. ¹⁰yemá uwabaaikóni améráakaa umá uwaaqá yiméran aqtórâq wáqe-uraiye. yetíméráapi waayúkama yúpuí-akoqnaama móra-tiyaapaq-wiyokoni-arupi wáqe-uraiye. ¹¹yeqtí yabíkái-naqa wemá min-áítábâq abéyúmmá íma waéna kaqtó-naqiye. Íbaru-wayukati yáabimma mi-káqtó-nákóni áwîqa Áábaronie. ánibo Karíki-aipimma Aapóronie. ¹²áqnáae-tiru-kanaama ánataguraimanibo kaayaq-tírú-kánáámá anaaékaq páâq íniye.

abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yuráiyē.

¹³abapaké móra-kaqto-nakoma wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitaq itaúnana kímora-ama kaayaqté-kaayaqte-yaummatapike kaayaqté-kaayaqte ôqtan-awayaakoni aúkâapimma Áánûqtukaq amí-yátááqá âmē-taareraqa áwáarara kain-ôtâq-tááréma Áánûqtun aúbâq min-ámá ¹⁴abapaké móra-kaqto-nakomma timá-amitana wení werôq-anama matórái-waigoma timá ámikaiye: “Áánûqtunopake kaayaqté-kaayaqte kaqtó-wayukama anó-nomma Yúpârēti-nokaq ánnâma matáamma emá kanaarâq iyúwénata kóro.” téna timá ámikaiye. ¹⁵wemá Áánûqtuni kaayaqté-kaayaqte-kaqto-wayukama iyúkaimma yemá yokaa éta máqtemma aarawaamá mamá kaumo ánâaiq owata móra-annama yíkamiyata puínoē. mi-káqtó-wáyúkámá yemá mi-kánááyábá mi-túpááyábá mi-kíyóqtábá min-áúqtábá yokaa uráaqtaboata yemmá iyúkaiye. ¹⁶ánibo oóti ámûraaqa ááiq-wayukama máa-kayukama netuqyaa táwîgani (200 mírioni) kegébâ ayuraa páâq uráiyē. miráitaq nôraq umábiyo téq ítaraune. ¹⁷ánibo kemá miráuma kaikáá umá min-ótímá aónáúnata waayúkama min-ótí ámûraaqa máe-kayukati yúyawaakoma mirá-uraiye. waayúkama akoqnáá-puyaqa kúbekaama iragórâá tágama yóikomma eqábuma miráuma-wayukama máqe-uraaē. máqten-otigoni aqnómmá miráuma anón-awaabiq-putima (arááyane) aqnókáá uráiyē. ánibo yóyaupike abáâq-íragógárâq úmûkogaraq uwaaq-áítógárâq yá-uraaē. ¹⁸maami-káúmó-táwí-yátáákáké máqte-kayukama kaumo ánnâiq owana móra-annama yíkamowata pukááē. miráowana min-íragógárâq úmûkogaraq uwaaq-áítógárâq

oótigoni yóyaupike pááq-umayikaraae. ¹⁹máqten-otigoni akoqnáama yóyaupikaraq yiméráapikaraq wáqe-uraae. yiméráakoma miráuma iraaabayaakáá uráitana óq-aqnomma wáqe-uraiye. miráitata minnárake waayúkama kényupuiye. ²⁰máqtemma káqo-kayukama maami-káúmó-táwí-yátáápíkémá ípukaama yemá yirummá íwaereta yemá iyáánapo tarôq o-qtátáákómá yinaaémma íyumakaraae. ímiye. yemá waátágokaq aágokaraq tíq-tiq kéeta yemá mi-qtátáákómá áwáarara kain-óqtánápógáráq paá óqtanapogaraq yaanapógáráq iyáánapo tarôq o-qtátáákókáq yúyánámmá kémaraae. mi-qtátáákómá aúramma íaonena aamá íitena uréire íurai-qtataaqa máqtemma yaaguyakáae. ²¹mi-káyúkámá yaímma-wayukama yíkamma puyéta uwaatagááníq éta kebó-yátááqá waréta moyámmá mayéta uráámanibo mi-qtátáákóqtábá íma yirummá éta waékáae.

**Áánûqtunopake kaqtó-nakoma Yóáanemma
aúba-wannaama ámitana naráiyé.**

10 ¹mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana mórama akoqnáa-kaqto-naqa Áánûqtuni márûpake kukáiyé. wenaúraqa konnámmá aqména aabotáyákómá aqnókáqá yaútúraiye. óíkoma tágama aakáá karáitana áftaukoma miráuma arúmmá kamá yaútfnikaa uráiyé. ²wemá pááqyan-auba-wannaama ayáápipmma matokáitana min-áúbá-wánnáágómá agátátuwe wáqe-uraiye. wemá ayáánurapaq-aitauqa árûqma únópi maréna ayáánepaq-aitauqa árûqma paá marabáq makáiyé. ³ánibo wemá anókaq wááqa yimmá miráuma anón-awaabiq-putiraa (arááyane) umá wááqa yuráiyé. wemá miráuma wááqa yitana abapaké kaayaq-wíyón-áámá kabámitata tirááe. ⁴mi-wíyón-áámá timátúwáitaq kemá min-áímmô timmá agayánáae téq únana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma maará-tiraiye: “min-áímmá abapaké kaayaq-wíyón-áará timmá minnáma auyánápi matoraa. aúba-wannaabimma íagayaa.” téna tiráiyé. ⁵ánibo mi-káqtó-nákómmá keqnáámmá kemá aónarauna-waigoma únópikáráq marabákáráq itó-uma máena ayáánuramma múte yaútaiye. ⁶miráitana wemá matúq-matuq umá kémai-nakoqtaba mi-káqtó-náqá wenáiyaba tikáiyana akoqnáa umákaikaae téna tiráiyé. Áánûqtu wíyôma máqte-qtataaqa mipí wáitana maragáráq máqte-qtataaqa mibáq wáitana únókáráq máqte-qtataaqa mipí wáitana wemá tarôq uráiyé. Áánûqtuni kaqtó-nakoma tiráiyé: “awé-í-kánáámá ánataguraiye. ⁷anaaékaqa abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana wááqa yínena ínna-taoqa Áánûqtuni aúpáq-áuyánámmá wení amuné-wáyúkámá átê-wataabi timá yímikaimma abarokáq pááq ínana tiráátiniye. ⁸ánibo min-áíkmá Áánûqtuni márûpake ókaraq timá tímikainiq umá keqnáámmá tiráiyé: “Áánûqtuni kaqtó-naqa únópikáráq marabákáráq itó-uma

mái-nakoni ayáápi min-áúbá-wánnáámá agátatuwena wáimma komayaa.” téna timá tímikaiye. ⁹mikáké kemá Áánûqtuni kaqtó-nakoni amakaq uréq timá ámikaune: “mi-pááqyán-áúbá-wánnáámá timiyo.” túnana wemá tiráiyé: “maaminná emá maté naao. áyaqnoabaq ikaa tínimanibo óyaukaq áté umá kopaaq átéráá íniye.” téna timá tímikaiye. ¹⁰wemá mirá-timatuwaitaq Áánûqtuni kaqtó-nakoni ayáápike pááqyakanaama mamá naráune. naúnama tóyaukaqa miráuma kopaaq áté uráimanibo nawíkatuwaunana tíyaqnoabaq ikaa tiráiyé. ¹¹wemá maará téna timá tímikaiye: “emá keqnáámmá Áánûqtuni amuné-áímmá máqten-anna-wayukayopaq máqte-marabaq máqten-aipi anómma yabíkáiya-kayukabakaraq mó timá-yimiyo.” téna tiráiyé.

kaayaq-nákórátá watáama tiráaye.

11 ¹kemmá ayáqtááq maqmá aónai-yatama tímikaamma timá tímikaae: “emá itó-ure Áánûqtuni aokaq-náúpákáráq Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taaregaraq máqte-wayukama Áánûqtukaq nunamummá mibáq kéitaa mi-tátánápó maqmá aónaao. ²miráimanibo aokaq-nákóní naamátûpaq íma maqmá aónaao. naamátûpaq mi-márúqá Yéqtaaeo-wayukama íma Íbaru-wayukama máewata yiyáápi yímikaae. mi-káyúkámá Yérútáárebaq aokaq-márúqá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi yatámmeta uréire ínoe. ³miráinaq kaayaq-nákórátá keqtábá áraimma tíya-nakama apekiráq-únákáqtó kúbereta yenákámá amuné-áímmá kaayaq-wáyúká umá kaayaq-wíyókón arupi (1,260 de) yiyúwáanata tíyóye. ⁴yenákámá miráuma kaayaq-óríbétí-yáráá óyana ómmá kaayaq-yááréráq máqte-marabaq-wayukati uyátárai-nakoni aúbáq itó-uraaye. ⁵ánibo yaímma-wayukama yenákámá táígoma yikaíkáae téta yenákátí yóyaupike iramá yá-awitata yenákátí namuro-wáyúkámá kamá kautíniye. owé. móra-nakoma yenákámá mamá táíq ínnama áaiqtaba miráráá umá wemá puíniye. ⁶yenákámá akoqnáama yokááyapoata aabayámmá yáqtoqma Áánûqtuni amuné-áímmá tíya-taoqa aaqá íma yíniye. ánibo yenákámá akoqnáama yokááyapoata máqte-nomma mamá kanaaráq waéqma naaemá auréta maa-marábí-káyúkámá máqte-qtataariq umá mamá kanaaráq táíq íyóye. máqte-tupaama yenákámá mirá-qtátáárríq óyáae tétama kanaaráq paá mirá-iyoye. ⁷yenákámá timá ánatatuwaiyanama min-ábááq-wákómá abéyúmmá íma wáin-aitanobake uwíniye. uténa yenákáqté ááiqá mú-iniye. miráéna yenákámá uyáténa yíkaminata puíyóye. ⁸miráínana yenákátí arááq-yuma mi anó-marukoni anón-api pareráq íyóye. yenákátí anó-naqa mimórámárúkák kaapaq-yátáq pukáitáq yenákátí arááq-yuma pareráq íyóye. Tótóma-marukaa Íqtíbi-marukaagaraq mi-márúkaré. ⁹waayúkama ókon-oko-yugaraq máqte-marabakemma máqten-aikaraq yaímma máqten-annabike-kayukama min-nákátí arááq-yuma kaumo-kánáámá

karagébama-yuramma aónanoe. miráinata yemá íma iyuwáiyata min-nákámá íma mamá utánoe. ¹⁰ánibo maa-márábí-káyúkámá min-nákámô puyóyaqtabama ôriq umá yimuqá maréta imá yéta anón-aawaqa agamá mutaammá maqmá néta aiqta-táumá yoqmá yeqtí aanábó-wáyúkámá yiméta ínoe. ánibo mi-kááyáq-ámúné-nákórátámá aarawaamá maa-márábí máa-kayukama yíqa í-yátááqá yímikaipoata íyámma umáyikaraae. ¹¹kaumo-kánáámá (3 ½) ánatagitana Áánûqtuma wení aáma yímena yúwaraimma yepí maréna itata yenákámá itó iyata waayúkama keyimoneta ôriq umá yáaqa kániye. ¹²yenákámá itáiyana móra-aikoma Áánûqtuni márûpake anókaq yáayama tíniye: “kenákámá maabáq úyokao.” téna tíniye. yenákámá Áánûqtuni márûpaq uyéta konnápí uyáberaiyata máqtemma namuro-wáyúkámá yimónáiyata uwíyóye. ¹³mirámô kéina mikáq anó-maruma yéna tiyáakaaiyapake móra-aayapaq táwîq umátuwaniye. ánibo netuqyaa-káyúkámá (7,000) yíkaminata puínoe. miráitata tébakaq-wayukama paá máe-kayukama anómma yáaqa káinata Áánûqtuma wení márûkaq mái-naqa wenáwîqa múte yawuínoe. ¹⁴kaayaqá anón-ummaa-yataaqa miráráá umá ánataginiye. pááqya-kanaabi kaumo-úmmáá-yátááqá pááq íniye.

**abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake
wení werôq-anabike werôqa yuráiyé.**

¹⁵abapaké kaayaq-káqtó-nákómá Áánûqtunopake wení werôq-anabike werôqa yumátúwáitana Áánûqtuni márûpaq aagómá anókaq tirááe: “maa-márámá Áánûqtunagaraq wemá mamá timákarai-nakonama káuraiye. ánibo maa-márámá matúq-matuq umá yabi íniye.” téta tirááe. ¹⁶ánibo móra-wayuka umá kaayaqte-kaayaqte anó-kayukama yeqtí náapaa-yibiqtataraq Áánûqtuni aúbáq yipaq ayéta Áánûqtukaq nunamummá mirá téta ¹⁷tirááe:

“uyátárain-Aanuqtuo, eqtábá ketáámá timuqá kémarauatae.
máqten-akoqnaama yokáne.

íbêqa emá maé naayóbákáráqá máqe-uraane.

ení anón-akoqnaarake emá maa-márámá áaimma átáma yabí
éwaniq kéone.

¹⁸maa-márábí-káyúkámá íyámma uráámanibo ení áyámma pááq kéiyé.

íbêqa pukáa-kayukama ítama yainái-kánáámá pááq kéiyé.

íbêqa ení mayái-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq ení aokaq-
wáyúkágáráq máqtemma wenáwîqa yaaguyábô-kayukama yíwîqa
wái-kayukama yíwîqa íwai-kayukagaraq anónnáma íráqô-
meyamma yimínónna-kanaaraqiyé.

íbêqa maa-márámá mamá táíq éwao-kayukama yemmá mamá táíq
í-kánáaráqiyé.”

téta tirááe. ¹⁹yemá mirá-timatuweta yemá Áánûqtuni márûpaq aokaq-námmá ituwaawana óqtan-anaamma Áánûqtuni aúmatan-aimma Móteti agatáimma wení aokaq-náupáq wáitata máqtemma aónaraae. áñibo aabayúma kamá yupayo umá wéyáwé kéitana áama kááyaitana wíyôn-aama kétitana márúma kéyoraitana kaábaramma kukáiyé.

aaragótê anó-kumurokoma

12 ¹móra anón-awaameqa Áánûqtuni márûpaq páaq uráiyé. minnágoma mirá-uráiyé. móra-inimma máena aneqá aabaúma maqma atáá-uma wáqtô íyáanikaa uráiyé. miráitana wíyômma aítaukoni aménáápáqá wáqe-uráiyé. áñibo aqnókáqá tiyááka umá kaayaq-wíyóqá kámokaa umá aqtokáiyé. ²wemá ámûkaraq máqe-uraitana iyápo akaí-áiqá uráiyé. miráitana aíqa ôriq itana wááqa kéyena iyápo akánéna uráiyé. ³miráitana Áánûqtuni márûpaq káqon-awaameqa páaq uráiyé. min-áwááméqá mirá-uráiyé. mórama anó-karogaro-kumuromma máqe-uráiyé. minnáma abapaké kaayaq-áqnommá waéna tiyááka-awayaammaa aqnókáq wáqe-uráiyé. áñibo abapaké kaayaq-náápáá-kámóqá máqten-aqnokaqa wáqe-uráiyé. ⁴améráakoma kaumo-wíyókáwápké mórama wíyókake kuyúqma márúte marabí iyaabótukaae. mi-kúmúrókómmá iyápo akánéna in-ínikóní aúbáq itó-uma máena min-ínikómá iyápo akáinaq min-iyápo ikámma nánáae téna awé uráiyé. ⁵min-ínikómá iyápóma inaamaí marákáraiye. min-iyápógómá anaaékaqa akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíqikaniye. áñibo min-ínikómá iyápo ákátuwaitata páátákáá min-iyápómá awíqmeta yanaa kóuraae. yemá Áánûqtukaq awíqma uyéta wení náápaan-abiqtataraq utááe. ⁶áñibo min-ínikómá péqmarena waayúka íma máa-kaqmaapaq kóuraiye. min-áúkápáqá Áánûqtuma mamá mi-márúqá yokaa umákaraitata kawáá umákareta aáwaqa maténa miráuma netuqyaa-kánáámá (1,260 de) min-ínikómá máqe-uráiyé. ⁷Áánûqtuni márûpaq anón-aaíqa páaq uráiyé. Mááíkorogaraq wení kaqtó-wayukagaraq anó-kumurokomma ááíqa urááe. mi-kúmúrókógáráq wení kaqtó-wayukate ááíqa uráánamanibo ⁸yeqtí akoqnááma íma wáqe-uraipoata ááíqa íma uyátáraae. miráipoata Mááíkoroma ókaraq Áánûqtuni márûpaqa wenôpaq íma máqe-uráiyé. ⁹áñibo anó-kumurokoma wemá naayóbáqá min-íráákábáyáámá áwíqa Tááqtae máqe-uráiyé. wemá máqte-marabi-kayukama kaaqaari-áímmá timá-yimena makatéwaine. abo min-ánó-kúmúrókómá wení kaqtó-wayukagaraq Áánûqtuni márûpake márúte iyaabótúwáawata maa-márábí kukááe. ¹⁰mikáké Áánûqtuni márûpaqa móra-aimma itaúnana anókaq ááyama maará-tiraiye: “Íbêqa ketáái Áánûqtuma wení akoqnáá-kanaagaraq wení yabí i-kanaagaraq páaq immá keqtáá yauwéqma kétiwirai-taokaraq abarokáq páaq kéiyé. Áánûqtuma mamá timákarai-nakoni anó-naapaamma kéiyé. min-nákómá ketáái

tíbâqawaaraayuma mamá yúbi makái-nakoma ketáái Áánûqtuni aúbâq wágáawabi nokáamma yúbi makái-nakomma íbêqa Áánûqtuni márûkake márúte kéiyabotuwaae. ¹¹ ketáái tíbâqawaaraayuti yúbi makáe-nakoma íma makatítapoata wemmá uyátáraae. tipi-tipi-araakoni naaeráké akoqnáama mayéta yetáama Ítuqtaba téta yemá puíyábá íma kéqaraapoata ááiqa uyátáraae. ¹² keráwáqá máqtemma Áánûqtuni márûpaq máa-kayukaa timuqá máráaro. minnýaba Tááqtaama wení kanaamá pááqyamma awaarariq íniniq kéitanaboana wemá anón-ayakaraq marabí-káyúkáyôpaq kukáíye.” téna min-áíkomá Áánûqtuni márûpake tiráíye. ¹³ min-ánó-kúmúrókómá iyaabótúwáawana kégumenama aónaimma maa-márábí máqe-urena min-íníkomá inaamá marákárain-inikoni anaaé wakáíye. ¹⁴ miráitata min-íníkomá anón-akikigoni máka-aayamma ámikaae. anó-kumurokoqtaba wemá arabêna wenamáapaq kaqmáaq-marabaq waayúka íma máapaq mánena kóuraiye. min-áúkápáqá aáwakaqa íráqôniq umá kawáá uréta kaumo-kárítímáátígáraq abapaké móra-wiyomma mibâq máqe-uraiye. ¹⁵ mi-kúmúrókómá wení óyaupike nommá wiqmá yukáíye. witúwáitana mi-nókómá anó-nokaa auména kégoena min-íníkomá waqména kóuraiye. mi-kúmúrókómá min-íníqtábá nawíkainana puíkáae téna uráíye. ¹⁶ miráitana maragómá min-ínímmá áwáqnaa uráíye. maragómá kekoqá magéna óyaukaa min-ánón-nókómá anó-kumurokon óyaupike yi-nómmá nawíkatukaiye. ¹⁷ ánibo anó-kumurokoma min-íníkomá áyámma umákéna wení yaímma-iyapo-annate ááiqa mó-umayikanena uráíye. mi-káyúkámá yemá Áánûqtuni ámáan-aimma kéwareta Ítun-aayaba kététa anaaé waréwaone. ¹⁸ min-ánó-kúmúrókómá únókóni aqtamáabaq itó-uraiye.

kaayaq-ábáaq-wámmá utaráíye.

13 ¹ miráitana abáaq-wámmá aónáúnana únópíké utaréna tiyááka-awaayakaraq abapaké kaayaq-áqnómmá wáqe-uraiye. mi-kákóni áwáayakaqa tiyááka-naapaa-kamoqa wáqe-uraiye. yiqnókáq táí-awikaraq akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba wáqe-uraiye. ² mi-kámmá aónáúnama anón-awaabiq-putiraa kapoq-kápoqa uráíye. aítaukoma anón-awaabiq-iyakaa uráíye. óyaukoma anómma áwáábíq-putiraakaakoni (arááyane)” akáá umá máíyo? náawaq kanaaraq wemmá ááiqa umákaniyo?” téta tirááe. ³⁻⁴ missing?

⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábáaq-wákómá akáyáán-áímmá Áánûqtuqtaba timmá wení akoqnáarake kaayaq-wáyúká umá kaayaqté-kaayaqte-wiyomma maéna mirá-uraiye. ⁶ óyauqa ógaakena Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá timákéna Áánûqtuni áwíqtaba wení márûpaqa maéwao-kayukatabagaraq akáyáán-áímmá tirááe. ⁷ miráitana Áánûqtuma min-ábáaq-wákómá ayúwáitana Áánûqtuni

aokaq-wáyúkámá wení aménáápáqá máewana ókon-okon-augaraq-wayukaraq máqte-marabake-kayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqte-kamaanigaraq min-ábááq-wákóní akoqnáama aménáápáqá máqte-kayukama máqe-uraae. ⁸ máqtemma marabí-káyúkámá yeqtí yíwíqa matúq-matuq umá mái-wannaama Áánûqtuma maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urai-kannaabimma íma wáinna-yuma yemá abááq-wákómá wekácq nunamummá tínoe. mi-kánnáámá naayóbáqá tipi-típigoni áráaqa ikámôwana pukái-waigoni aúba-wannae. ⁹ náawabi aáqa wáinna-nakoma maamin-áímmá ítama akoqnáá íno.

¹⁰ keráwáqá tiyúwáinaq ánná umátikaiyama kanaarácq keráwáqá ánná ínoe. keráwáqá tokóru-yakaa-punapo ikamínéta íyanama keráwáqá tokóru-yakaa-punapo tkamínoe. miráipoana Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá yeqtí itáíq-itaiq í-yátááqá akoqnáá umá yáqtokero.

¹¹ káqomma móra-abaaq-wama aónáúnana marabíké abarokácq uráíye. min-ábááq-nákóní aqnópíké utain-áwááyákómá tipi-típi-awaayakoraa uráítana anó-kumurokoraa aamá tiráíye. ¹² maamin-ábááq-wákómá áqnáaen-abaaq-wakoni akoqnáama aménáápáqá máqe-uráíye. anaaékaq-abaaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-wakoma maa-márábí-káyúkámá mamá aúqyíkáitata áqnáabaq-abaaq-wakaq nunamummá kéte. áqnáaen-abaaq-wama ikámôwana náomma kamá atóbarai-wakoe. ¹³ anaaékaq yiráin-abaaq-wakoma anón-awaameqa ôriq umá tarôq kéíye. móra-anon-awaameqa mirá kéíye. aarawaatí yúrapimma wíyôpake iramá mamá aúqmáráitana kamáena marabí kukáíye. ¹⁴ miráitana min-ábááq-wámá Áánûqtu yúwáitana anón-awaameqnapo taígani-kayukama makákáíye. min-áwááméq-yátááqá áqnáae-abaaq-wakoni aúbáq tarôq uráíye. máqte-marabi-kayukama áqnáae-abaaq-waqtaba timá yímitana “wení amammá tarôq oro.” tiráíye. mirá kéeq wemmá tokóru-yakaa-punapo náomma karáine atóbarai-kamma yaaguyabíyátábá tiráíye. ¹⁵ miráitana Áánûqtuma yúwáitana min-ábááq-wámá aáma min-ámápí ámitana aamá kanaarácq tínata náayuwabi min-ámákácq íma nunamummá tíyataboata yíkamiyata puínoe. ¹⁶ máqte-kayukama yíwíqa íwai-kayukagaraq yíwíqa wái-kayukagaraq oótamma makáa-kayukagaraq áwáyoq-kayukagaraq máqte mayái máyáa-kayukama ápéqa matáa-kayukagaraq ápéqa ímataa-kayukagaraq máqte-kayukama anaaékaq-abaaq-wakoma mamá aúqyíkama móra-awaameq-aubauma iyáánurapakaraq yúwáayaqaq matáae. ¹⁷ miráinana náanakoabi abááq-wákóní awaaméq-áúbámá íma maténama wemá íma meyámmá mayéna móra-yataaqa íma meyáníq kanaarácq íniye. abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mirá kéíye. wenáwîre. náápaamma wenáwîkon awaaméré. ¹⁸ awaaméq-áuyábámá aupaq-ááíkmá mamá ôriq umá tágama-itai-yataaqtaba kákáíye. náawabi aá kéitaina-nakoma máinama abááq-wákóní náápaayaba aúyánápí maíno.

mi-náápáámmá móra-nakonnae. abapaké móra abapaké móragaraq abapaké móragarare (666).

yeráwáqá taíganima (144,000) aúgen-ima tirááe.

14 ¹kemá aónáúnana Tááioni-anuraqa tipi-típi-araakoma itó-uraitata aarawaamá taíganima (144,000) itó-uma máqe-uraae. tipi-típi-araakoni áwíkaraq aboán áwíqa yúwáayakaqa máqe-uraae. ²kemá itaúnana Áánûqtuni márûpake móra-aikoma téna noniya áraa kétena anómma wýôn-araa tiráíye. min-áímmá itaúnama imá tenkáá umá náríq-naraaq-yataakoma áama tiráíye. ³náapaan-abiqtatagoni aúbáq wáin-aukapaq máeta kaayaqte-kaayaqte maéwae kéo-kakoni aúbákáráq móra-wayuka umá kaayaqte-kaayaqte anó-kayukati yúbákáráq mi-táígáni-káyúkámá (144,000) marabíké yíwíkai-kayukama aúgen-ima tirááe. min-ímá káqo-kayukama íma kanaaráq kéte. ⁴maami-káyúkámá aaranaatéma mórabi máqe-uraae. yeráwáqá tipi-típi-araakoma winnápáq waqméta uréire kéoe. marabí máa-kayukati aúkáapike yíwíkena yeráwáqá áqnáábariq umá Áánûqtukaq tipi-típi-araakokaraq yimi-yátáaré. ⁵yeráwáqá yóyaupike kaaqaari-áímmá íma téta móra-otaamma Áánûqtun-aurakaq yepímmá íma wáíye.

kaumomá Áánûqtuni márûpake kaqtó-wayukama

⁶miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtunopake mórama kaqtó-nakoma yanaa arabéna uráíye. wemá átê-wataama matúq-matuq umá mái-wataagaraq uréna maa-márábí-káyúkámá timá-yiminena máqte-kamaanigaraq ókon-okon-augaraq-wayukagaraq máqten-aikaraq-wayukagaraq máqten-anna-wayukama timá yímikaiye. ⁷anókaq ááyama téna maará-tiraiye: “waayúkama yainánîq-kanaama pááq uráibo Áánûqtuqtaba ikatíq éraq wení anó-qtataaqtaba wenáwíqa múte yaúyóro. Áánûqtuma wení márûpaqa maragáráq únókáráq poqnokáráq tarôq urái-nakomma wekáq nunamummá tero.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tiráíye. ⁸Áánûqtunopake irái-kaqto-nakoni anaaé móra-kaqto-nako iréna mirá téna tiráíye: “Pébírôniqa anó-maruqa yawarápamataae. Pébírôni-wayukama yeqtí táwî-aaimma máqten-aukapaq-wayukama yiráátiraae. mirápóata máqten-aukapaq-wayukama aúqyíkáama Áánûqtuni áyamma matááe.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye. ⁹yenákátí yinaaéma káqo-kaqto-nakoma Áánûqtunopake iréna maará téna anókaq ááyama tiráíye: “móra-nakoma abááq-wákókáq wení amakókáráq nunamummá tinnama abááq-wákóní awaaméq-áúbámá aúwáayakaq mayénama ¹⁰min-nákómá Áánûqtuni akoqnáá-ayamma mayániye. min-nákómá Áánûqtuni aokaq-káqtó-wáyúkáyôpaq tipi-típi-araakonopakaraq iranápó uwaaq-áítókógáráq irá aráinana aíqa ôriq umá íniye. ¹¹mi-káyúkámá abááq-wákókáq wení amakókáq nunamummá

tíyama yúwáayakaq abááq-wákóní awaaméq-áúbámá mayétama miráráá umá yíqa ínoe. yíqa íq-íq ínoe. minnáyaba úmûmma yíqa ínna-waigoqtaba watúq-watuq umá uwíniye.” téna mi-káqtó-nákómá tiráíye. ¹² miráitana mi-káyúkámá náayuwabi Áánûqtuni ámán-aimma waréta Ítu Káríqtokaq itáíq-itaiq íya-yuma akoqnáá umá yáqtokero. ¹³ mikáké móra-aimma Áánûqtuni márúpake itaúnana min-áímmá téna tiráíye: “aúbabi agayaa. yemá íbêq-kanaarake Ítu Káríqtoma wekáqtábá éta pukáíya-kayukama yimuqá kémaraae. Aokaq-Áágómá minnáyaba ‘owé’ kétéye. íbêqa yeqtí akoqnáá-mayaiyataba kanaaráq agánoe. yeráwáqá yeqtí íráqôn-aaikaraq wínoe.” mi-káqtó-nákómá tiráíye.

marabíké aáwaqa mayai-kánáámá abarokáq uráíye.

¹⁴ ániibo aónáúnana waayá-kónnámá wáqe-uraitana mi-kónnákáq Waayúkagon Áráakaa-naqa máqe-uraiye. min-nákóní aqnókáqá náápaakamoqa aqtokéna ayáápipmma ánanaiq púráá-qtátááqá matokáíye. ¹⁵ ániibo mórama kaqtó-nakoma Áánûqtunopake aokaq-náúpáké yaúbama kukéna anókaq ááyama konnákáq máí-nakomma maará téna timá ámikáíye: “ení púráá-qtátááqáq marabíkén-ááwáqá yuraraao. yorupái-kánáámá abarokáq uráitana marabíkén-ááwákómá ábu karáíye.” téna titana ¹⁶ min-nákómá konnákáq máena wení púráá-qtátáánápó marabíké ábukain aáwaqa yurákáíye. ¹⁷ keqnáámmá aónáúnana káqo-kaqto-nakoma aokaq-náúpáké Áánûqtuni márúpaqa ayáápipmma púráá-qtátááqáq matoréna kukáíye. ¹⁸ ániibo káqomma Áánûqtuni kaqtó-nakoma Áánûqtukaq amí-yátááqá ámê-taarerake kukáíye. wemá iratábá akoqnááma matáíye. anókaq ááyama min-nákómá ánanaiq púráá-qtátááqá yokái-nakomma timá ámikáíye: “maa-márábín-ááwáqá ábu karáipoata ánnábike arammá yuraraao.” téna tiráíye. ¹⁹ abo ánnábike arammá yuráqma iyaabóma ánáapi kaqmá anommá paábaqtaa urááe. kaqmá ánáamma wenáaimma Áánûqtuni áyáne. ²⁰ kaqmá ánáamma Ítíráaeo-wayukama nunamummá te-márúpáké népaq matéta arammá káábaraae. min-árámmá wenáaimma Áánûqtuni áyamma matáá-kayukae. yemmá káraapaawata naeagómá ôriq umá ko yáaya uráíye. máqten-aayapaq yawáaqmena kéwena oótiqon aqnókáq utáíye.

Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá matááe.

15 ¹ miráitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márúpaqa anón-awaameqa abarokáq kéita netuqyaa-tááqá íturaune. Áánûqtunopake abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá aqtóráq-tái-yátááqá abapaké kaayaqá matokáama minnáma Áánûqtuni áyamma matokááe. ² ániibo mórama únókáá-qtátááqá kaapókáráq iragáráq awígíyôq uráíye. non áwabaq ááiqa umá uyátáraa-kayukama máqe-uraae. yeráwáqá abááq-

wakomma wení amakókáq nunamummá íteta wenáwíkon náápaamma yemá ímataapoata ááiqa umá uyátáraae. iyáápi naríq-naraaq-yataaqa Áánûqtu yímimma matokááe. ³tipi-típi-araakoni imá Áánûqtuni mayái-náqá Mótetini igaráqá tirááe. min-ígóni aamá mirá-uraiye:

“uyátárai-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe.
anó-qtataaqa emá ónnayaba ketáámá taáqa kéitaunatae.
enáaimma áraikaraq íraqôniq umá káyainaiye.
máqte-kamaanima yabíkáana-wai máane.

⁴ náawaq enáaqa íma ikatíníyô?

náawaq kanaarác enáwíqa íma múte yauwíníyô?
emá enamáa aokaq-náqóne.

máqten-anna-wayukama éta enaúbác nunamummá tínoe.

arupú-yataakaraq kateko-yátáákárác emá ónnayaba abarokác páác uráíye.

maa-qtátááqtábá náawaq enáwíqa íma múte yauwíníyô?”

téta imá tirááe. ⁵ánatagitaq kemá aónáúnana Áánûqtuni márûpaq

tabaráábe-nakon arunóbácá Áánûqtunopakaraq íguraiye. ⁶miráitana

Áánûqtunopake abapaké kaayaq-tái-yátáákárác marabí páác ínî-

qtataaqa yeráwáqá taaberáábe-naupake yáubaraae. waayá-káqtómá

ítokéta áwáararaa kai-qtátááqá yímúranna urááe. ⁷kaayaqté-kaayaqtema

maéwae kéo-kama yeráwáqtí aúkáapikemma mórama abapaké kaayaq-

táápéqá arunóbácá matúq-matuq umá mái-Aanuqtuni áyámma ógiqma

wána abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámmá yímikaiye. ⁸Áánûqtuni

akoqnáágaraq wení tágama-yataakaraq mi-náúpácá úmúkaa umá

ógikaiye. mirá kéiqtaba aokaq-náúpácá móra-nakoma íma kanaarác

uyáberanimanibo paá máráiyana Áánûqtuni abapaké kaayaq-káqtó-

wáyúkámá yeráwáqtí abapaké kaayaq-áqtórác-tái-yátááqá mamá

ánatatukaae.

Áánûqtuni áyámma abapaké kaayaq-táápépi

16 ¹kemá Yóáane ítaraunana aokaq-náúpáké anókaq ááyama abapaké

kaayaq-káqtó-wáyúkámmá yááyama tiráíye: “maami-táápéqá

Áánûqtuni áyámma ógikaimma mamá marabí aqtítuwaitana kumíno.”

téna tiráíye. ²ánibo áqnáabaq-kaqto-nakoma iréna Áánûqtuni áyámma

ógikaiq-taapeqa mamá marabí aqtítuwaitana kukáíye. abáác-wákóni

amakókáq nunamummá tiráa-kayukama abáác-wákóni awaaméq-áúbámá

matáa-kayukagaraq yineqá yíkararaq anó-naomma páác uráíye.

³anaaékaqa kaayaq-káqtó-nákómá iréna wení táápeqa únópi

aqtítuwaitana únókómmá waéqma pukái-nakoni naaegóráa itana únópi-

kámá máqtepaq pukááe.
⁴anaaékaqa kaumomá kaqto-nakoma iréna wení táápeqa mamá
anó-nopikaraq poqnopikárác aqtítuwaitana mi-nókáwákómá waéqma

naaemá aúkáiye. ⁵ánibo maami-nókáq-káqtó-nákómá yabíkéna maará téna tiráiyé: “naayóbáqá máqe-urena íbêqa máanama emá aokaríq kée táí-wayukama yaináánama arupú uráiyé. ⁶maami-káyúkámá ení aokaq-wáyúkágáráq ení amuné-wáyúkágáráq yíkamma púyô-naaema yayaráiyé. ánibo íbêqa yeráwáqtí anónnáma yímikaiye. yeráwáqá naaemá yaqnéta minná yeráwáqtí táí-mayane.” téna tiráiyé. ⁷ánibo kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtukaq amí-yátááqá âmê-taarerake anókaq ááyama tiráiyé: “owé. uyátárain-Aanuqtuo, máqten-akoqnaama ennáe. enáaimma áraikaraq íráqôniq umá keyainaiye.” téna tiráiyé.

⁸ánibo kaayaqté-kaayaqte-kaqto-nakoma irena wení táápeqa mamá aabaúbí aqtítuwaitana Áánûqtuma aabaúgómá paá yúwáitana waayúkama irá kamá káutaiye. ⁹ánibo maamin-ábáúgóní kokokómá irá kamá káúti-kayukama yeráwáqá Áánûqtuni áwíqtaba akáyáán-áímmá tiráae. maami-tái-yátááqá maa-márábí pááq immá Áánûqtun aménáápátáá wáqe-uraimanibo yirummá íma waéqma Áánûqtuni áwíqqa íma múte yaaguyakáae.

¹⁰ánibo móra-tiyaapaq-kaqto-nakoma irena wení táápeqa mamá abááq-wákóní náápaan-abiqtataraq aqtítuwaitana wení yabíkái-maruqa waayúkabaq kumayuqá aúkáiye. yíqa ôriq kéitataboata yimáábîmma ukákáae. ¹¹yeráwáqtí yúgoma yíqa éna náomma kaitata Áánûqtuni áwíqtaba akáyáán-áímmá tiráae. yeráwáqtí waátá-yataaqtaba kúmiq-yataapikaraqa yemá íma waéqma yúyánámmá ítaraae.

¹²ánibo abapaké móra-kaqto-nakoma irena wení táápeqa maténa Yúpárêti anó-nopi aqtítuwaitana maami-nókómá káqnáguraitana aabaúmá utain-áyápáké anómma yabíkáa-kayukama yínôqtaba aammá yokaa uráiyé. ¹³kemá Yóáane aónáúnana anó-kumurokoni abááq-wákóní kaaqaari-ámúné-nákóní yóyauqnobake kaumomá aágoma táí-aama táora-a-kama yáubama iráae. ¹⁴mi-káúmómá ókon-oko-kaataae. uyátárai-nakoma máqten-akoqnaagaraq wení anó-kanaama abarokáq kéitata kéqo-keq-awaameqa mi-káúmómá tarôq kéoe. máqte-marabaq wéyáwé umá anómma yabíkáa-kayukama yorupamá yiketa Áánûqtuma mútûq-akoqnaama wái-nakoni kanaaráqá ááiqa pááq íniye.

¹⁵ítáaro. kemá móra moyá-nákóráa umá keráwáqtôpaq yayamá yénúne. móra-nakoma kawáa umá unáákáqtôma aneqá umátorena íma awapáa uréire ínna-nakoma agaé íma éna amuqá marániye.

¹⁶aágoma táoraan-aama máqtemma yabíkáa-kayukama yíwíqma áíkuyikaitata min-áyápáq Íbaru-aipimma Áámágéroni mirá téta tiráae.

¹⁷mikáké abapaké kaayaq-káqtó-nákómá irena wení táápeqa mamá uwáábaq aqtítuwaitana aokaq-náúpákémá anókaq ááyama maará téna tiráiyé: “kánataiyé.” téna tiráiyé. ¹⁸miráitana wíyôn-aama téna aabayûma keyoraitana anómma márû yuráiyé. mi-márúmá yuráimma naayóbáqá ma-márábímmá márûma yéwainikaq íma uráibo anó-maruma yuráiyé.

19 maamin-ánó-márúqá kaumobí yálkaaq umá abákaitana máqten-ayapaq waayúkati anó-maruqa yawítiraiye. miráitana uyátarai-nakoma Pébírôniq anó-maruqtaba aákaq itana mi-káyúkámá wení akoqnáa-ayamma matááe. 20 ánibo máqte-maruqa únómma yáutugitana máqten-anugaraq aúyoreqena uráiyé. 21 miráitana kaáqa anómma máagaruraa-kaaqa Áánûqtuni márúpake kukéna waayúkamma kuma yíkakaiye. min-áqtórâq-tái-yátááqá ôriq kéumayikaitapoata Áánûqtuqtaba akáyáán-áímmá tirááe.

aakaq-íníkomá tái-meyamma matáiyé.

17 1 mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkábíké wení abapaké kaayaq-táápéqá maména kéyena maará téna timá tímikaiye: “iyo. aakaq-íníkomá anó-nokoni ámûraaq máena wení tái-meyamma mayánimma aráátenune. 2 marabíké anómma yabíkáa-kayukama maami-áákáq-íníkogárâq kumari-yátááriqa urááe. miráitata taíngani marabí-káyúkátí yúranannama nommá naa-káyúkaráa aúqyíkaraiye.” téna timá tímikaiye.

3 Áánûqtuni aágoma kemmá yamamá akoqnáa kéitana mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake tíwíqmena kaqmáápaq uráiyé. min-áyápáqá aónáúnana mórama karogoron-ábááq-wámmá wení ámûraaq mórama aakaq-nónímmá máqe-uraitana min-ábááq-wákóní aneqá Áánûqtuqtaba taínganin-akayaan-awiqa wáqe-uraae. maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáqe-uraiye. 4 maamin-íníkomá tokô-karogaron-unakaqtoma umátorena maamin-únákátórâqá pááqyan-oqtama ôriq umá áwáarara kégaitana íráqôniq uráiyé. maamin-íníkoní ayáápimma áwáarara kain-áwímmá matokáitana maamin-áwbímmá wení kumari-kébó-yátááqá táwîq uráimma ógiqma wáqe-uraiye. 5 min-íníkoní áwáayakaq móra-awiqa aúpâq-ááikaráq wáqe-uraiye. Pébírôniq anó-maruqa máqtemma aakaq-nónímmá tái-aaikoti yinóae téna wáqe-uraiye. 6 ánibo maamin-íníkomá Áánûqtuni aokaq-wáyúkágárâq Ítu Káriqtoqtaba pukáa-kayukagaraq yeráwâqtí naaemá naréna maamin-íníkomá nommá naan-íníkoráa uráiyé.

ánibo kemá Yóáane maami-qtátááqá káoneq ôriq umá iyánáaq uráune. 7 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê yi-wáigómá timá tímikaiye: “nôraq itaawâq iyánáaq kéono? maamin-ábááq-wákómá abapaké kaayaq-áqnómmá wáitana tiyááka-awayaamma wáitana maamin-ínímá ámûraaq máitana yenákáyábá aúpâq-ááímmá timá-aménune. 8 maamin-ábááq-wámmá aónaraanama naayóbáqá máqe-uraimanibo íbêqa íma máiyé. miráimanibo anaaékaqa anón-aitanobake utaréna yawítíma ánataniye. mi-márábí-káyúkámá yeqtí yíwîqa maa-márámá tarôq kéitana wáqe-urái-kanaabimma íma Áánûqtuma agatáina-yuma maamin-ábááq-wámmá máqe-uraimanibo íbêqa íma máebo anaaékaqa abarokâq ínata káoneta iyánáaq ôriq umá ínoe.

⁹maamináyataba ôriq umá tágama-itai-yataaqa kákaiye. abapaké kaayaq-áqnómmá aónaraanama abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkmá maraq máena abapaké kaayaq-ánón-ánúráqá maamin-íníkmá maraq máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukae. ¹⁰ánibo abapaké kaayaqá anómma yabíkáa-kayukabike móra-tiyaapaq ánatagoana mórama íbêqa máitana mórama anaaékaqa abarokáq umá pááqya-kanaama mániye. ¹¹ánibo maamin-ábááq-wámmá naayóbáqá máqe-urena íbêqa íma máimma minnáma abapaké kaumo-ánómmá yabíkáa-naqa máena abapaké kaayaqá anómma yabíkáan-annabikaraq máiye.

¹²ánibo abááq-wákóni tiyááka-awayaamma tiyááka anómma yabíkáa-kayukae. min-ánnámá yeqtí náápaamma yabíkáiqtaba íma matétamanibo anaaékaqa maamin-ábááq-nákógáráq náápaamma móra-aabaubi mayánoe. ¹³min-ánó-káyúkámá máqtemma yeráwáqá mimórá-yúyánámmá tarôq éta yeráwáqtí akoqnáama náápaakaraq abááq-wámmá káme. ¹⁴miráinata yeráwáqá máqtemma tipi-típkoni áráakomma ááiqá umákaiyana tipi-típkoni áráakoma ááiqá umá yeráwáqá uyátaniye. minná tipi-típi-araakoma máqtemma uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe. máqtemma anómma yabíkáa-kayukati anómma yabíkái-nakoe. mi-káyúkámá tipi-típi-araakote aúyâq máraa-kayukae téta itáíq-itaiq umá yáqtoraa-kayukae téta yeqtábá tirááe.” téna kaqtó-nakoma Áánûqtunopake timá tímikaiye.

¹⁵óq-aimma timá tímikaiye: “aakaq-ínímmá non ámûraaq maraq máitaa aónaraane. maami-nómmá waayúkae. máqte-kamaanibike ayú-wáyúkámá ókon-okon-aikaraq-kayukagaraq mááe. ¹⁶ánibo tiyááka-awayaamma aónaraanama abááq-wákógáráq yagarotaréta aakaq-íníkmá yíyamma yíkamiyeta wení máqte-qtataaqa unáákáqtôgaraq matuwáiyana wenaúma néta wemmá iranápó agamá kautínoe. ¹⁷maami-qtátááqá uráa-kayukama Áánûqtuma yúyánápi maráinata yemá Áánûqtuma akáina-yataaqa éta yé mamá móra-yuyanakaq maréta yeqtí akoqnáa-naapaamma abááq-wámmá amíyana mi-kánááráqá Áánûqtuma tiráin-aimma abarokáq íniye.

¹⁸ánibo min-ínímá aónaraanama anó-marure. anómma yabíkáa-kayukama máqtemma min-ánó-márúkóni aménáápáqá mááe.” téna mi-káqtó-nákómá Áánûqtunopake timá tímikaiye.

Pébîrônîq anó-maruqa táíq umáguraiye.

18 ¹mirái-qtataaqa ánatagitaq aónáúnana Áánûqtuni márûpake móra-kaqto-nakoma anó-naapaakaraq wení tágama-yataaqa máqte-marabaq kamá tágaguraiye. ²anókaq ááyama tiráiyae: “yawarápamataae. yawarápamataae. anó-maruqa Pébîrônîq wení waayúkagaraq yawarápamataae.

íbêqa maami-márúkómá waátáma kémmain-aukapaqa mamá aúkáiyē.
káqo-kaqon-aagoma numagaráq táigon-aikaraq íyikáawata mibáq
kémaae.

3 ítáaro. waayúkama máqte-marabake min-ínikóní kumari-ááíqtábá
yúrananna urááe. ániibo anómma yabíkáa-kayukama min-
ínikótêma kumari-yátááqá tarôq urááe.

wenáuranannama wéyáwé kéitana minnýyaba marabí meyanîq
o-káyúkámá oótamma netuqyaanîq umá matááe.”

téna mi-káqtó-nákómá anókaq ááyama tiráiyē. 4 ániibo kemá Yóáane
ítaraunana Áánûqtuni márûpake óq-aagoma akoqnáá umá tiráiyē:

“ketí waayúkao, népaq min-ínikónôpake yá oro.

wení kúmiq-yataakaraqo yagaróqtamá máeq oweqa wení táí-
meyamma mayánóe.

5 min-ínikómá wení kúmiq-yataakoma Áánûqtuni márûpaq
uyátámakitana wení táí-aiiqtaba Áánûqtuma aákaq uráiyē.

6 keráwáqá umátikaina-yataaqa wemmá mórai q umákáaro.
yagaróqtaráina-yataaqa umátikainaqa wemmá mórai q umá
yagaróqtaráina-yataaqa umákáaro.

wení anónnáma yagaróqtamá ógiqma weqtábá umákáaro.

7 ôri q umá koóna-yaona-unakaqtoma umátorena kumari-
yátááqtábábóa ôri q umá aîqa í-yátáákáráq aru-qtátááqá áméro.

wení aúyánápi maará téna kétiyē.

‘kemá anómma yabíkái-inikoraa umá máune. kemá íma keqto-ínínē.
kemá tirummá íkéiyē.’

téna aúyánápi kétiyē.

8 miráinata wení máqte-tai-meyamma kímora-taoq mayéta puí-
yátáákáráq yoaa-yátáákáráq ayawaa-yátáákáráq mayániyē.
iranápó wemmá agamá kautíniyē.

minná uyátárai-nakoma Áánûqtuma akoqnáá máena yainániyē.”

téna Áánûqtuni márûpake tiráiyē.

9 ániibo marabíkē anómma yabíkáa-kayukama maamin-ínikógáráq
kumari-yátááqá uráa-kayukama wemmá káinna-umumma aónanoē.
úmúmma káoneta yeráwáqá ibiqá kéyareta yaáqa yabitínoē. 10 miráitata
yeráwáqá wení aîqtaba yaáqa kégainata nékaq yéta maará tínoē:

“tirunô. tirunô. Pébírôniqtaba tirunô.

akoqnáá márûqanopo paá kímora-aabaubi táí-meyamma yiráiyē.”

téta tínoē. 11 miráitata waayúkama oótamma ókaraq íma meyanîq
ínopoata maa-márábí meyanîq o-káyúkámá weqtábá yoaa yúyu ínoē.

12 maami-máqtén-ótámmá áwáarara kai-qtátááqá íráqôn-oqtanabi íráqô-
karunaama áwáarara kai-tábáráábémá tokônabi karogaromá íráqômma
waayá-tábáráábégáráq yaímma abááq-wákóní áwayaakake tarôq
uráa-qtataakaraq yaímma íráqô-tarake-qtataaqa tarôq urááe. 13 ániibo

yaímma-otamma naí-wínábi yaímma ákû-kanama irabí agamá ákûq í-yátááqá yaímma íráqô-kuyumma í-nókáráq yaímma wááeni-nokaraq íráqôn-aawakaraq yaímma yeráwáqtí tipí-típigaraq oótiwabi yabítiana waéqmena wí-yátáákáráq mayái-wáyúkágáráq íma ápéqa matáa-kayukama taíbaq-yataaqa ókaraq móra-nakoma íma meyánîq íniye. ¹⁴miráinata oóqta-mayaima máyáa-kayukama maará téta tínoe: “máqte-qtataakaq keráwáqá túyánámmá máráawana tíkáimma keráwáqtôpake aúyokuraae. máqten-otamma mi-qtátááqá aónánama íráqôniq immá íbêqa yawítíguraapoaq ókaraq íma aónanoe.” téta tínoe. ¹⁵miráinata meyánîq o-káyúkámá mi-márúkáké oótamma netuqyaammá matáa-kayukama wení aíqtaba yoaa númámá éta ibiqá yaráyátábá yáaqa káinata nékaq itó éta tínoe:

¹⁶ “tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

naayóbáqá wemá íráqô-toko-karogaron-unakaqtoma umátorena pááqyan-oqtama áwáarara kai-qtátááqnpó anéqa umá yawááq éwaine.

¹⁷ íbêqa kímora-aabaubi wení taíbaq-otamma yawítíguraiye.”

téta tínoe. miráitata anó-kayukama únópi-kááremá awétameta náokayukagaraq únópi-káárebí mayaímá kémayaa-kayukagaraq yaímma únópi kéo-kayukagaraq nékaq itó éta ¹⁸Pébírôniq-marukoni úmúmna káoneta yemá anókaq ááyama tirááe: “náa-marukoqa Pébírôniq anó-marukaa umá wáiyoy?” téta yeráwáqá tirááe. ¹⁹miráitata yeráwáqá káitôgaraq mamá yeráwáqtí yiqnópi kébereta ibiqá ôriq umá keyareta maará téta tirááe:

“tirunô. tirunô. anó-maruqtaba tirunô.

máqtemma únópi uréire kéi-kaaregomma aboánîq uráa-yuma anón-oqtamma maami-márúpíké mayéwaimanibo kímora-aabaubi yawaráparaae.”

téta tirááe.

²⁰ Áánûqtuni márûpaq-wayukao, Áánûqtuni aokaq-wáyúkáo, timáyíkarai-kayukao, Áánûqtuni amuné-wáyúkáo, timuqá máráaro. wení anónnáma tiwíkaiye. keráwáqtábá Áánûqtuma keyainena táimeyamma wenôpaq timákaraiye.

²¹ maamin-áímmá ánatagitana Áánûqtunopake akoqnáa-kaqto-nakoma mórama ummaa-óqtámá múte yaútena únópi iyaabótuwena tiráiyey:

“maamiraráa akoqnáa umá Pébírôniq anó-maruqa Áánûqtu yubáqtuwainaqa ókaraq mi-márúqá íáónanoe.

²² miráinata naríq-naraaq-aimma timá itaí-yátáákáráq kaapáún-aagaraq puyaqa áama ókaraq mi-márúkáké íma itánoe.

máqte-mayaigon-aaimma ítaraa-kayukama mibáq ókaraq íáónanoe. aáwaqa kárain-aama ókaraq mibáqá íma itánoe.

²³ ómmá kamá aati-aatimá íma mibáq táganiye.

ókaraq aúgeniq umá ye áúkárîq íyéta íyan-aimma mibáq íma itánoe. wení meýánîq o-káyúkámá naayóbáqá maa-márábí anó-kayukama máqe-uraae.

waayúkama máqte-marabake kaaqaari-áímmá téta Pébîrôni-wayukama uwaatagáán-áímmá timá yímiketa makákáae.

24 maami-márúkáká Áánûqtuni amuné-wáyúkátí naaegárâq wení aokaq-wáyúkátí naaegárâq máqtemma maa-márábí yíkakaakayukati naaegárâq aónanoe.”

téna akoqnáá-kaqto-nakoma Áánûqtunopake tiráíye.

máqtemma Áánûqtuni márûpake Áánûqtun áwîqa múte yaútaae.

19 ¹anaaeakaqa kemá Yóáane ítaraunana Áánûqtuni márûpake anókaq ááyama netuqyaa-káyúkábíké maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

keqtáá yauwéqma kétéwirai-nakoe.

tágama-yataakaraq akoqnááma wennáe.

² áraikaraq arupúkaraq keyainaiye.

min-ínkómá wení kumari-yátááqnápó maa-márábí-káyúkámámá mamá táiq uráitana Áánûqtu wemmá yáíkaiye.

miráitana Áánûqtu anónnáma wení mayái-wáyúkámá yíkakaiqtaba min-ínkómá táí-meyamma ámikaiye.”

téta tirááe. ³ áníbo yeráwáqá móragaraq tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

owé. matúq-matuq umá anó-marukoma ôriq umá úmûmma kéíye.”

téta tirááe. ⁴ áníbo móra-wayuka umá kaayaqté-kaayaqte anó-kayukagaraq kaayaqté-kaayaqte maéwae kéo-kakogaraq yeráwáqá máqtemma Áánûqtuni aúbâq yipaq agéta nunamummá tirááe.

Áánûqtuma wení náápaan-abiqtataraq máitata wekâq maará téta tirááe:

“áraitama waíno. Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

⁵ mikáké Áánûqtuni náápaan-abiqtatarake móra-aikoma tiráíye:

“máqtemma Áánûqtuni mayái-wáyúkáo, Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

máqtemma mi-káyúkámá yíwîkaraq íma yíwîqa máe-kayukagaraq keráwáre.

Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.”

téna tiráíye.

tipi-típigoni áráaqa Ítuma aaraukárîq wáíye.

⁶ áníbo kemá Yóáane ítaraunana taíbaq-aikoma non-iyaa áara téta wíyôn-aagaraq kétéitata maará téta tirááe:

“Áánûqtun áwîqa múte yaúyoro.

uyátárai-nakoma ketáái Áánûqtu máqten-akoqnaagaraq áaimma átáma yabi ínena kéíye.

7 ketáámá íráqô-tiyaqa maréqtaa timuqá máráanatao.
 tipi-típi-araakoma Ítuma wení aaraukáríq í-yátááqá kéipoaqtaa wení
 tágama-yataakaq aónaaro.
 ketáámá wenánáakaa yokaa uráananataa
 8 Áánûqtu keqtáámá áwáarara karáina-waayan-unakaqtoma
 umátikaniqtaae.”

téta tirááe. maamirán-únákáqtómá Áánûqtuni aokaq-wáyúkámá
 kúberewaone yeqtí kateko-yátááqá uráaqtababoata kéguberaae.

9 ánibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma ketê i-wáíógómá timá tímikaiye:
 “maamin-áímmá aúbama agayaa. tipi-típi-araakoni aaraukáríq-ááwáqtábá
 yááyaa-kayukama yimuqá kémaraae.” téna timá tímikaiye. 10 wekák
 nunamummá timákanaae téq kemá wanaítaupi tipaq aguráune.
 miráimanibo wemá timá tímikaiye: “íma miráráá uwo. Áánûqtukaq
 wenamá nunamummá tiyo. egáráq enábâqawaraayuma Ítuqtaba
 itáíq-itaiq oníkáá umá kegáráq paá Áánûqtuni mayai-náqá máune. ketáá
 máqtemma árain-aimma Ítuma tiráátiqtaa mayéqtaraa mórabi kéunatae.”
 téna tiráiyee.

maamin-áímmá Ítuma tiráátirain-aimma Áánûqtuni amuné-wáyúkámá
 tiráan-aikaraq Aábike mimórámá mi-kááyáq-áímmá páaq urááye.

móra-nakoma waayán-ótígóní ámûraaq máqe-uraiye.

11 kemá Yóáane aónáunana oqtamá íyénikaa umá Áánûqtuni márûpi
 aónaraune. mibák waayán-ótímá móra-nakoma ámûraaq máqe-uraiye.
 ámûraaq mái-nakoma itáíq-itaiq umá yáqtorai-nakoe árai-nakoe
 weqtábá tirááe. arupúkararaq keyainena arupú-aiiqtaba ááíqa kéiyee.

12 wenaúrakoma íráráá kégaitana wení aqnókáqá netuqyaa-náápáá-
 kámóqá wáqe-uraiye. móra-awíqa aneqá agamakáimma móra-nakoma
 wanáaimma kanaaráq íma kéitaiye. wenamá wenáaimma kéitaiye.

13 wení unáákáqtóma naægómá yawááq uráitata áwíqa yamá
 ámikaamma maará téta tirááe: “Áánûqtuni watáae.” téta tirááe.

14 Áánûqtuni márûpake ááíq-i-wayukama yeráwáqtí waayán-ótígóní
 ámûraaq máeta yeráwáqtí yineqá waayán-únákátó umátoreta min-
 nákoní anaáe waqméta urááe. 15 áqnáabaq yeráwáqtí anómma wi-nákóní
 óyaupike áama ôriq umá naimmá tokóru-yakaaa-puma yayaitana
 minnánapo Ítuqtaba íma itáan-araukaqa yíkaminíye. ánibo wemá
 akoqnáá-yatanapo aarawaamá yabíkéna wemá wenamááríq ánná-
 aramma yatâmma anommá kaqmá yayáinana miráráá umá wení
 namuro-wáyúkámá yatamíniye. máqten-akoqnaama matáin-Aanuqtu
 wení áyamma mirá umáyikaniye. 16 ánibo maamin-nákóní árúkaq
 kúberai-unakaqtorakaraq móra-awíqa maará téna wáqe-uraiye: “yabíkáa-
 kayukati yabíkái-nakoe. uyátáráa-kayukati uyátárai-nakoe.” téna
 agatáiyee. 17-18 ánibo kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtunopake

kaqtó-nakoma aaqá kaipí itó éna anókaq ááyama yanaa arabé uréire o-númámá timá yímikaiye:

“yayorupamá Áánûqtuni anón-aawakaq áíkuyoro.

anómma yabíkáa-kayukati yúgaraq ááiq-i-wayukati kawáá-wáyúkátí yúgaraq yama naaro.

akoqnáa-wayukati yúgaraq oótigoni yúgaraq oóti ámûraaq máe-kayukati yúgaraq naaro.

máqtemma yíwíkarraq-wayukama íma yíwíqqa máe-wayukagaraq mayái-wáyúkámá ápéqa mayáa-kayukama ápéqa ímayaa-kayukagaraq yeqtí yúma yama naaro.”

téna anókaq ááyama timá yímikaiye.

¹⁹ miráita kemá aónaraunana min-ábáaq-wákómá maa-márábí anómma yabíkáa-kayukagaraq yeqtí ááiq-i-wayukagaraq máqtemma yama áíkuteta oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakomma wení ááiq-i-wayukagaraq ááíqa ínéta yokaa urááe. ²⁰ miráimanibo abáaq-wákógáráq kaaqaari-ámúné-nákóté anón-awaameqa abáaq-wákóní aúbáq tarôq urái-nakoma ánnáma umáyíkaraiye. anón-awaameqa máqte-kayukama abáaq-wákóní awaaméq-áúbámá matáa-kayukama wení amakókáq nunamummá tiráa-kayukama wé makákáiye. yenákámá íbukaabo yúwaraikaraq nokaayúnóbáqá iyaabótukaae. mi-nókááyúmmá iragáráq uwaa-áftókáráq kégaiye. ²¹ miráitana anó-naqa oótigoni ámûraaq máqe-urai-nakoma tokóru-yamma wenóyaupike yayaitana minnánapo tébakaq-wayukama yíkamitata pukááe. maami-káyúkátí yúgoni amaqá máqte-numagoma nétáá-nétáá umá namá ógikaae.

Tááqtaama taíganin-auqa (1,000 karitimaatima) ánnáma uráíye.

20 ¹ kemá Yóáane aónaraunana mórama Áánûqtuni márûpake kaqtó-nakoma kukáiye. ániibo min-nákóní ayáápimma akoqnáa ánnáma (téini) matoréna abeyúmmá íma wáin-aitanobaq kíma matokáiye. ² miráitana naayó-kúmúrókómá áwíqqa Tááqtaama min-nákómá yáqtokena akoqnáa-annarake atáa-uyakaitana taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) anó-kumurokoma miráuma máqe-uraiye. ³ ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma wemmá yaúma abeyúmmá íma wáin-aitanobaq iyaabótuwena yawááq umá aráápatukaiye. miráuma Tááqtaama móragaraq kaaqaari-áímmá waayúkama íma timá yímikaiye. miráinata taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) maínata anaaékaq pááqya-kanaama ayúwáiyana uréire íniye.

⁴ ániibo kemá aónaraunana yaímma náápaan-abiqtataraq yainái-wáyúkámá Áánûqtu aúyáq yíkái-kayukama maraq máqe-uraae. miráita yaímma-wayukama Ítuqtaba Áánûqtuni watáayabagaraq tiráápoata yetiqnómá arákáawaq yeqtí yirun-íyápómá aónaraune. mi-káyúkámá abáaq-wákókárábi wení amakókáq nunamummá ítéta

wení awaaméq-úúbámá yúwáayakarabi iyáákaqa íma matáápoata pukáápike aúwaraimma mayéta Ítu Káríqtogaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabíkááe. ⁵ ániibo tébakaq pukáa-kayukama íma yú waráamanibo taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yáwítata aúwaraimma matááe. mi-kánááráq áqnáabariq umá pukáapike itó-i-kanaae. ⁶ mi-káyúkámá pukáapikemma áqnáabariq umá itó-uraiya-kayukama yimuqá kémareta aokariq umá mááe. anaaékaqa mórama puí-yátáákóni akoqnáama aménáápáqá íma mánomanibo Áánûqtugaraq Ítugaraq yenákátí anó-monoq-wayukama maéta yeráwáqá Ítugaraq taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) yabi ínoe.

Tááqtaama táí-meyamma matáíye.

⁷ anaaékaqa taíganin-auqa (1,000-karitimaatima) ánatainana Tááqtaama ánnáma ayútuwena ⁸ máqten-ayapaq-marabaq waayúkama áiqma yorupa ínata ááíqa yokaa ínoe. yorupa-káyúkámá anómma yabíkái-naqa áwíqa Agóga wení waátá-marukoni waayúkaraa mánoe. mi-márúkón áwíqa Méfgogae. Tááqtaani ááiq-i-wayukama únókóni kegébaraa umá taígani mánoe. ⁹ miráinata yeráwáqá máqte-marabaq araaraa kéeta Áánûqtuni waayúkati káimma Áánûqtu ákáin-ano-maruqtabagaraq yeráwáqá yáuturaae. miráimanibo Áánûqtuni márûpake iragómá kukéna maamin-ááiq-í-wáyúkammá kamá ánataraae. ¹⁰ ániibo Tááqtaama maami-káyúkámá kaaqaari-áímmá timá yímikaitana Tááqtaamma Áánûqtuma yáuma nokaayúnóbáq iragógáráq uwaa-áítógómá kéi-nokaayunobaq iyaabótukaiye. mibáq abááq-wákáráq kaaqaari-ámúné-nákáráqá mááyakaq Tááqtaama kúmitata yeráwáqá kaumotá umá wágááwabi nokáamma yíqa ôriq umá maqtúq-matuq kéinata mánoe.

anómma yaináí-kánáámá abarokáq uráíye.

¹¹ kemá Yóáane aónaraunana anómma waayán-ábíqtátámá wáqe-uráíye. min-nákómá mikáq máqe-uraitana wenôpake maragáráq aabayákáráq ikatíq éta aúyoreqeta urááe. yeqtimáákaq íma wáqe-uráíye. ¹² ániibo pukáa-kayukama yíwíqa wái-kayukagaraq yíwíqa íma wái-kayukagaraq abíqtátágóni aúbáq itó-uraawaq aónaraune. káqon-uba-wannaama matúq-matuq í-áwíkaráq agátataae. mi-kánnáábí káonena pukáa-kayukama nôrawabi uráa-qtataakomma yeráwáqá yainániye. aúba-wannaama áqa agátataae. ¹³ máqtemma únópi pukáamma únókómá yeráwáqá yauwéqma yukáíye. áitanobaqa pukuráa-kayukama yeráwákáráq yauwéqma yiréta máqtemma nôrawabi uráa-qtataaqtaba yáíkaiye. ¹⁴ miráitana áítayamma yéta puí-yátáákáráq yáuma nokaayúnóbáqá iramá uwaa-áítógáráq kékainobaq iyaabótukaiye. minnáma anaaékaq yauwéqma kaayaq táoriq umá pukáa-kanaae. ¹⁵ ániibo

aamá yaínái-nakoma matúq-matuq umá mái-wannaabimma aónaimma móra-waigoni áwíqá íma wáqe-uraitana wemmá yáuma nokaayúnóbáq irá kégainobaq iyaabótukaiye.

aúge-maragaraq wíyòkaraq

21 ¹kemá Yóáane aónaraunama aúge-maragaraq wíyòkaraq wáqe-uraiye. áqnáabaq-maragaraq aabayákáráq yáwítana únómmá ókaraq íma wáqe-uraiye. ²miráita aokaq-márúqá aónaraunama mí-márúkóni áwíqá aúge-Yerutaare wáqe-uraiye. Áánûqtuni márûpake kukéna aaragómá waamá mayánéna iníkáá umá wenaneqá matawékaraq kétagaiye. ³ánibo ítaraunana náapaan-abiqtatarake móra-aimma maará téna anókaq ááyama tiráiyé: “aónaaro. íbêqa Áánûqtuni amááqa waayúkabi wáiyé. wemá yetê mániye. yeráwáqá wení aarawaamá maíyana Áánûqtuma wenamááríq yeráwáqtí aúkápimma mániye. ⁴miráinata Áánûqtuma wenamááríq yeráwáqtí máqte-yiqnuma mamá kokoq umáyikaneta naayó-qtátááqá yáuraipoata ókaraq ípuyeta ókaraq yoaa núnu íéta ókaraq ibiqá íma yaréta ókaraq yú-yíqa íma íniye.” téna min-áílkómá tiráiyé.

⁵ánibo anó-naapaan-abiqtataraq mái-nakoma maará téna tiráiyé: “aónaaro. máqte-qtataaqa aúgemma taròq kéune.” téna ókaraq tiráiyé: “maamin-áímmá wannaabí agayaa. máqte-kayukama maamin-áímmá mayáiyana akoqnáá umáyikaniye. árain-aimiye.” téna tiráiyé. ⁶ánibo wemá óqa maará téna tímá tímikaiye: “maami-qtátááqá abarokáq umá kánataiyé. máqte-qtataaqtapa kemá kenamááríq áqnáabariq éq aqtórakáráq máune. náawanabi nonáá ákáinama watúq-watuq umá wái-poqnopike paá aménúne. ⁷ánibo móra-nakoma ááiqa umá uyátainikaa umá ketáama waráinna-nakoma maami-qtátááqá wemá mayániye. kemá wení Áánûqtu máenana wemá ketáanima mániye. ⁸ánibo yaímma-wayukama náayuwabi yáaqa kéikateta itáíq-itaiq umá íyáqtoraa-kayukama táí-aaimma taròq íya-kayukagaraq yíkamma utaf-wáyúkagáráq kumari-yátáákáráq íya-kayukagaraq iraaq-wáyúkagáráq awéqa íya-kayukagaraq kaaqaari-áímmá tiráiya-kayukagaraq máqtemma yeráwáqá nokaayúnóbáqá mánoe. iramá uwaaq-áítógáráq kégai-nobaq mánoe. minnáma anaaékaq-pui-yataare.

aúge-Yerutaare.

⁹ánibo mórama abapaké kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake wení táápepimma waayúkama mamá táíq í-yátáákáráq kaayaqté-kaayaqte-yataaqa anaaékaq mamá abarokáq ínena miráitana ketôpaq Yóáaneqaq iréna maará téna tímá tímikaiye: “íyo. típi-típi-araakoni aúgen-inimma mayáanikaa umá wení waayúkama yiwíráimma aráátenu.” téna tímá tímikaiye. ¹⁰ánibo ketaágoma kemmá mamá

akoqnáá kéitana ayáqtááq-anubaq tíwíqmena aúgemma aokaq-márúqá áwíqqa Yérútáárebaq Áánûqtuni márûpake kúmimma tiráátiraiye.

¹¹ maamin-áúgé-márúpímmá Áánûqtuni tágama-yataakoma íráqôn-oqtakoma áwáarara kainíkáá umá tágariye. ¹² ánibo maami-márúqá anómma ayáqtáá-kuruma wáitana mi-kúrúgómá títaupake kaayaq-óqtámá wáqe-uraiye. miráitana títaupake kaayaq-káqtó-wáyúkámá Áánûqtunopake móra-mora umá máqten-oqtaraqa máqe-uraawana títaupake kaayaq-Ítírááéó-ánná-wáyúkátí yíwíqqa móra-mora umá máqten-oqtaraqa wáqe-uraiye. ¹³ maami-márúkóní kururáqá aabaúmá utain-áúkápáq kaumo-óqtámá wáitana aabaúmá kubéráipaqa kaumo-óqtámá wáitana téba-teba-aukapaqa miráuma kaumo-óqtámá wáqe-uraiye. ¹⁴ ánibo maami-márúkómá títaupake kaayaqá anón-oqtakaraqa aménáápáqá wáitana min-óqtákáqá móra-mora umá títaupake kayaaqá tipi-típi-araakoni timáyíkaraa-kayukati yíwíqqa wáqe-uraiye.

¹⁵ ánibo mi-káqtó-nákómá aamá kétima-timena ayáápimma maami-ánó-márúqá oqtagáráq kurugáráq maqmá aónanimma áwáarara kai-tátámá matoréna máqe-uraiye. ¹⁶ maami-márúqá máqten-aukapaqa móraiq umá yáumatamma wáqe-uraiye. Áánûqtuni kaqtó-nakoma maami-márúqá maqmá aónaraimma ayáqtááqqa nékaq anó-maruqa (2,415 km) wáqe-uraiye. kokupaqá móraiq umá (2,415 km) wáqe-uraiye. ¹⁷ ánibo maami-kúrúma yanaammô utáimma wayúkama miráoniq umá maqmá aónaraimma ayáqtááqqa (144 m) wáqe-uraiye. ¹⁸ maami-márúkóní kurumá íráqôn-oqtakake tarôq uréna kuru aúkáapimma mi-márúqá áwáarara kégaitana nokóráá uráiyé. ¹⁹ miráitana maami-kúrúgóní aménáápáqá títaupake kaayaq-íráqôn-óqtákáq anón-oqtan-awíqqa pááqyan-oqtama áwáarara kégai-qtataqa aráápamakaiye. áqnáabaq-oqta-karaaqa mara-áyán-óqtámmá wáqe-uraiye. mamá mikáq-óqtá-karááqá tokôn-oqtama wáqe-uraiye. anaaékaqa awígíq naráin-oqtakaraq yaaénagaraq ²⁰ abutákáráq kawaan-áígáráq eqábugaraq tubú áyáuraakaraq waayákáráq karogarokáráq kaqma-wáyúkáákáráq múma aqtóráqá írêq-oqta-karaaqa ikuron arakáá uráiyé. ²¹ máqtemma títaupake kayaaq-óqtáráqá wayámmá anó-puyakaakake tarôq uréna mi-márúkóní anón-amma áwáarara kégaitana aónama yútínikaa umá umákaiye. ²² ánibo kemá Yóáane aónaraunama anó-monoq-namma mi-márúkáqá íma wáqe-uraiye. ímiye. Áánûqtuma máqten-akoqnaagaraq tipi-típi-araakoma Ítute yenamáa yenákámá anó-monoq-nakaa umá máqe-uraaye. ²³ Áánûqtuni tágama-yataakoma mi-márúkáqá aakáá kamá tágékaitana tipi-típi-araakoma mi-márúkóní ókáá kéiyé. aati-aatimá tágaiikaiq kéipoana aabaúkáráq wíyôkaraqtaba íiye. ²⁴ miráinata waayúkama máqte-marabake mi-tágámá-yátááqá aónéta yetáaimma yabi ínoe. marabíké anómma yabíkáa-kayukama yeráwáqtí kateko-yátááqá akoqnáá-yataakaraq méta mi-márúkáqá uyáberanoe. ²⁵ mi-márúkáqá wágáama oqtamá íma umá

áuyaranoe. ániibo aati-aatimá mibáq kumayuqá íma aurániye. ²⁶miráinata máqte-kamaanima yeráwáqtí tágama-yataaqa yaagumá-yataakaraq ma méta mi-márúkákq uyáberanoe. ²⁷ániibo máqtemma íma arutáinna-yataakaraq naayó-máníkónôpake-qtataakaraq mi-márúkákq ma méta íma kanaaráq uyáberanoe. waayúkama kaaqaari-áímmá téta Áánûqtun-aama íkéwaraa-kayukama íma kanaaráq uyáberanomanibo mi-káyúkámá tipi-típi-araakoni aúba-wannaabi matúq-matuq í-yíwíkáráq yetíwíqa agamakáina-wayukama kanaaráq mi-márúpáqá uyáberanoe.

matúq-matuq umá mái-yagaraq matúq-matuq umá mái-nomma

22 ¹⁻²kemá Yóáane kaqtó-nakoma Áánûqtunopake mórama anó-nomma matúq-matuq umá mái-nomma tiráátiraiye. maami-nókómá yóíqa aónai-yataaqa kaapókáá uráíye. Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatarake maami-nókómá kukéna mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma kukáíye. mi-márúkóní anón-akoni aúkáapimma téba-teba-aukapaqa matúq-matuq umá mái-yama wána máqte-karitimaaigoni móra-mora-wiyokaqa arammá kéiyaiye. ániibo mi-tágóní ánagoma aarawaamá mamá yeráwáqá íráqôniq uráíye. ³mi-márúkákq mórama Áánûqtuma íma ákáina-yataaqa íma wániye.

mi-márúkón aúkáapimma Áánûqtuyaa tipi-típi-araakoni náápaan-abiqtatama wániye. Áánûqtuni mayái-wáyúkámá wekákq nunamummá tínoe. ⁴Áánûqtun ôipi yeráwáqá aónanoe. ániibo wenáwíqa yeráwáqtí yúwáyakaq agamarániye. ⁵kumayuqá íma auráinana ókáráq aaqá kafyábágáráqtábá mibáq íma íyé. ímiye. uyátárai-nakoma Áánûqtuma wení tágama-yataakoma yeqtôpaq tágayikainata yeráwáqá wetê matúq-matuq umá yabi ínoe.

Ítuma yauwéqma kumíniye.

⁶ániibo Áánûqtuni kaqtó-nakoma timá tímikaiye: “áre. maan-áímmá waayúkama mayétama umáyikaniye. árain-aine. uyátárai-nakoma Áánûqtu wenaágoma wení amuné-wáyúkámá keyimitata watáama tirááe. móra kaqtó-nakoma wenôpake timá káitana máqte-qtataaqa pááqya-kanaabi abarokákq ínîqtaba wení mayái-wáyúkámá yiráátiraiye.” téna timá tímikaiye.

⁷ániibo Ítuma téna tiráíye: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi keráwáqtôpaq yayamá yénúne. ániibo yeráwáqá náayuwabi maami-kánnáábí wáin-amune-aimma mayétama mi-káyúkámá yimuqá kémaraae.” téna Ítuma tiráíye.

⁸Yóáane kemá marái-qtataaqa itéq aónaraune. ánatatuweqa maami-qtátááqá tiráátirai-kaqto-nakoni aítaupi tipaq atéq nunamummá wekákq áaimma átáma ténáae túnnamanibo ⁹wemá timá tímikaiye: “emá íma mirá uwo. kemá etêgaraq amuné-wáyúkágáráq enábâqawaaraa-kayukagaraq maami-kánnáábí wáin-aimma kéwaraa-kayukagaraq paá mayái-náqúne. Áánûqtuma wenamá wekákq nunamummá tiyo.” téna

¹⁰ ániḅo ókaraq timá tímikaiye: “Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí wáimma íma mamá áuyóqtuwaao. ímibo abarokáq ínî-kanaama waaqókárîq kéiyē. ¹¹ náayuwabi táí-yaaimma tárôq kéiya-yuma móragaraq paá tarôq oro. náayuwabi kumari-yááímmá tarôq kéiya-yuma móragaraq paá tarôq oro. ániḅo náayuwabi íráqô-qtataariq kéiya-yuma móragaraq paá íráqô-qtataariq oro. náayuwabi aokaq kéiya-yuma móragaraq paá aokaq oro.

¹² Ítuma téna tiráiyē: “aónaaro. kemá pááqya-kanaabi kumónúne. kemá máqte-kayukati meyámmá maméq kumónúne. ániḅo kemá yauwéqma máqte-kayukama móra-mora umá nōrawabi uráan-awaataqa yiménúne. ¹³ kemá máqte-qtataaqtabama áqnáabakaraq írêkaraq kemá máqte-qtataaqtabama áaikaraq aqtógáráq kemá máune.” téna Ítuma tiráiyē.

¹⁴ aarawaamá yeráwáqtí kúmiq-yataaqa paábaq matawáiya-kayukama unáákáqtôma tete okáá umá yimuqá kémaraae. yeráwáqá kanaarâq matúq-matuq umá máí-yagoni arammá kéneta yeráwáqá kanaarâq maami-márúkóní oqtaráqá uyáberanoē. ¹⁵ miráimanibo kebó-yátáárîq o-káyúkámá uwaatagáá-káyúkágárâq kumari-yátáárîq o-káyúkágárâq waayúkama yíkamma pukáiya-kayukagaraq maníkókâq nunamummá tiráiya-kayukagaraq kaaqaari-áíqtábá yimuqá kémaraa-kayukagaraq kaaqaari-áímmá te-káyúkágárâq máápaq mánoē.

¹⁶ Ítuma mirá téna tiráiyē: “kéma Ítuma ketí kaqtó-nakomma tímákaunana maamin-áímmá maména keráwáqtôpaq kukéna itáíq-itaiq í-wáyúkámá mórabi áíkutaawana kétima-timiye. kemá Tébitin-annabiken-anure. Tébitin-annabiken áráakogaraq kemá máune. miráuma nokáápaq-wiyóqa kamá kétagaune.” téna Ítuma tiráiyē.

¹⁷ ániḅo Áánûqtuni Aokaq-Áágógárâq tipí-tipí-araakoma Ítuni waayúkagaraq aaramá mayáanikaa umá yiwíkai-kayukama “yero” téta náayuwabi maamin-áímmá ítaraa-kayukagaraq “yero” téta tero.

owé. móra-nakoma nonáá ákáinana yínaqa matúq-matuq-nomma paá aménúne.

¹⁸ Áánûqtuni amuné-áímmá maami-kánnáábí ítaraa-kayukama kemá Yóáane kékén-áímmá máqtemma kétima-yimune. móra-waigoma maamin-áíkkóní ámûraaq óq-aimma ténama mi-tái-meyámmá maami-kánnáábí tirái-meyamma min-nákómá mayániye. ¹⁹ ániḅo móra-nakoma maami-kánnáábíké móra-aimma mamá paábaq yuwáinna-nakoma Áánûqtu téna “maami-kánnáábí tirái-maruqa íma mayéna matúq-matuq umá máí-yagoni arammá íma nániye.” téna Áánûqtu tiráiyē.

²⁰ maamin-nákómá téna “maamirái-qtataaqa áraine.” téna wemá tiráiyē: “owé. kemá pááqya-kanaabi kumónúne.” téna tiráiyē.

Yóáane téna “waíno. uyátaráana-nako, iyo.” téna tiráiyē.

²¹ uyátárai-nakoma Ítuni íráqô-qtataaqa máqte-kayukate waíno. áre. miráuma waíno.